

Serie II

920
E 3

No. 9

920

ONZE KOLONIEN
ONDER REDACTIE VAN
R. A. VAN SANDICK C.I.

E

FZ. N°s 0,40

SERIE ION^o 3,-

3 DE JAVAAN GELIJK HIJ SCHIJNT EN IS

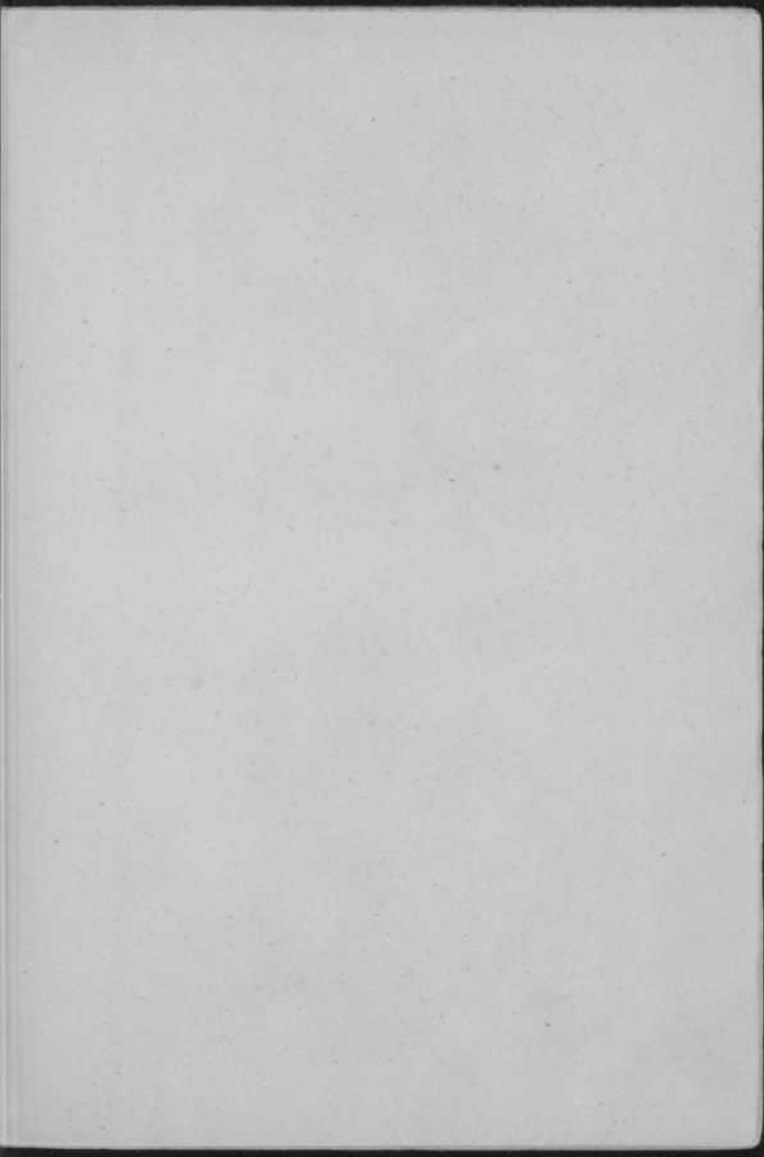
DOOR I. I. HAZEWINKEL

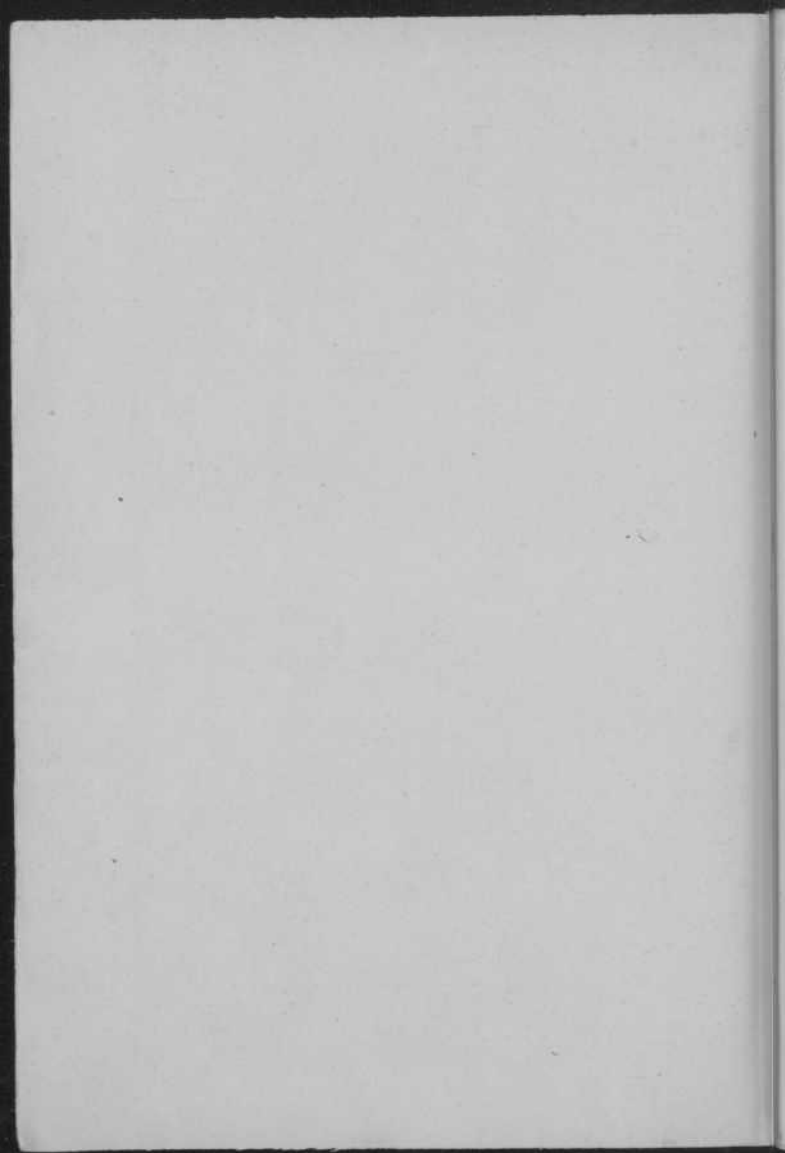
2

HOLLANDIA-DRUKKERIJ BAARN

9

1917/1
131

92083
II, 9

DE JAVAAN GELIJK HIJ SCHIJNT EN IS

DOOR

an-

I. I. HAZEWINKEL

In 't verleden ligt het heden,
In 't nu, wat worden zal.

BAARN
HOLLANDIA-DRUKKERIJ
1917

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

VOORWOORD

Gedachtig aan het: „Ieder die dit kan, zij een wachter in dienst van zijn land”, geef ik verslag van de wacht, welke ik in Indië volbracht.

Hij, die veel trachtte te zien en daardoor veel in zijn gezichtskring bracht, zal zeker raad kunnen geven.

Dit is ook bij mij het geval, in dit opstel zal ik evenwel de maatregelen, welke ik meen te moeten voorstaan, nog niet vermelden en mij alleen bepalen tot eene beoordeeling, van wat het karakter van den Javaan schijnt te zijn, en tot het aangeven van wat het werkelijk is.

Het zal uit het onderstaande blijken, waarom ik eene bespreking van het wezen der Javaansche volksziel noodig achtte.

De meeste groote vraagstukken van regeeringsbeleid houden verband met het volksgeluk.

Tusschen dit laatste en de hoedanigheden van de leden der gemeenschap bestaat echter ook een nauwe samenhang. Wil men dus het volksgeluk door veranderingen in den vorm van bewind bevorderen, dan dient men te overwegen, hoe het gemiddelde karakter der inwoners van een land zal terugwerken op de in het algemeen belang te verrichten daden van beleid of bestuur. Het kwam mij dus noodzakelijk voor, dat ik de ziel van onzen Oosterschen onderdaan moest bestudeeren, alvorens ik mijn raad kon geven.

Wil men echter het werkelijk innerlijk van een volk leeren kennen, dan kan men bij zulk een onderzoek op groote moeilijkheden stuiten.

Een volkskarakter wordt toch bepaald door ras en omstan-

digheden. Werken die twee invloeden in dezelfde richting, dan is gewoonlijk niet meer uit te maken, aan welke van beide het bestaan eener zekere volkseigenschap, bijvoorbeeld „luiheid”, is toe te schrijven. Dit bezwaar ondervond ik ook bij mijne studie.

In de laatste twintig jaren kan men echter eene zeer groote vervorming van vele Inlanders waarnemen. Een dieper doordringen in het gemoed van onze geheele Javaansche bevolking, wordt door dit verschijnsel mogelijk. Door deze omstandigheid kon eene afgeronde bespreking van het volkskarakter worden gegeven.

In het volgende wordt om onnoodige uitvoerigheid te voorkomen, met „Javanen” bedoeld bewoners van Java. —

Gelijk bekend is, worden deze verdeeld in drie stammen, den eigenlijken Javaan, den Soendanees en den Madoerees. Deze volken verschillen onderling in eigenschappen.

De geschiedenis van Madoera wijkt zeer af van die van het grootste Soenda-eiland.

Dit zoude alleen reeds veel ongelijkheid verklaren.

Enkele groepen van Madoereezen onderscheiden zich inderdaad gunstig van hunne andere landgenooten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het tabaksbedrijf. Zij, die zich daarmede bezig houden, verkeerden echter reeds lang onder betere omstandigheden.

Veel beteekenis heeft dit echter voor mijn doel niet, want wat aangaat erfelijke belasting met onveranderlijke eigenschappen, zijn alle drie stammen gelijk en daar komt het in mijn betoog geheel op aan.

Waar in het volgende eene mogelijk zich voortplantende rasbelasting ter sprake moest komen, is het geen ijdel wetenschappelijk vertoon, slechts noodzaak, indien ik gebruik maak van de uitkomsten der leer van erfelijkheid en terugslag (atavisme).

Men houde het mij dus ten goede, dat ik mij zal moeten wagen op dit netelige en voor den leek niet geheel toegankelijk gebiedsdeel van het menschelijk weten.

HOOFDSTUK I.

Belangstelling voor Indië in Nederland. Kan de ontwikkelde Nederlander het Javaansche volk leeren begrijpen en dus ook de belangen en de rechten van dat volk? Is het noodig dat die kennis van het Inlandsch Volkskarakter wordt bijgebracht?

Velen, die na een langdurig verblijf in Indië, terugkeeren in het oude Vaderland, worden getroffen door de geringe belangstelling, welke de gemiddelde Nederlander voor onze koloniën toont.

Aanvankelijk wordt men geërgerd door deze waarneming en ook bij mij, was dit het geval.

Het viel mij echter op, dat die onverschilligheid meermalen niet te wijten kon zijn aan een in de natuur liggende traagheid of aan het ontbreken van innerlijk leven. Ik stelde mij daarom de vraag, wat de oorzaak kon zijn van dien tegenzin, om over Indië te denken, en ik kwam tot de uitkomst, dat de verklaring van dien afkeer hoofdzakelijk is te zoeken in de wijze, waarop Indische schrijvers hunne meeningen mededeelen.

Men vindt zelden in koloniale opstellen eene behoorlijke beantwoording der vraag of de hoedanigheden van den Javaan al of niet verzet zullen bieden aan den dwang van gewijzigde levensomstandigheden.

Koloniale meeningen dienen echter in het algemeen gesproken, te berusten op een van die twee genoemde mogelijkheden.

Geeft men zijne desbetreffende bewijzen slechts vaag aan,

dan wel, doet men zonder verdediging van zijne inzichten blijken, dan staat voor den gemiddelden Nederlander een ongeleverd betoog geheel op losse schroeven.

Wil men toch zijne inzichten onderwerpen aan de openbare meening in Nederland, dan is, waarop die gegrond zijn, eigen overtuiging, niet voldoende, maar moet men, ter wille van den Nederlandschen lezer, bewijzen.

Verzuimt men te vermelden, wat de ondeskundige voor een juist begrip van het verband tusschen volkskarakter en bestuursdaden moet weten, dan zal terecht gedacht worden dat men tot oordeelen onbevoegd is en wordt dus de beschikbare tijd voor meer begrijpelijke onderwerpen bewaard.

Koloniale geschriften, welke, in tegenstelling met de bovenbedoelde, werkelijk een bewijs leveren, vervelen dikwijls den Hollander, wanneer deze geene eigen Oostersche ervaring bezit.

Dit komt, omdat in die verhandelingen gewoonlijk de meest voor de hand liggende betoogtrant wordt gekozen, bestaand in het aaneenrijgen van eene onafzienbare hoeveelheid feiten. Daarin wordt zelfs de grootste aandacht verstrikt, gelijk ook in het warnet der talloze en zeer verschillende uitkomsten der toch al moeilijk te volgen redeneeringen.

Bij eene diepgaande behandeling van groote koloniale vraagstukken zijn dus de beide klippen, onvolledig bewijs of ongenietbare langwijligheid te ontzeilen.

Voor mij is het belangrijkste koloniale vraagstuk dit: „bij den gemiddelden beschaafden Nederlander belangstelling voor Indië te wekken”.

Men mag deze stelling paradoxaal vinden, maar mijns inziens oordeelt men dan onjuist.

Waartoe kan eene koloniale verhandeling dienen, als die groote belangen besprekend, niet het oor van het beschaafde moederland bereikt.

Door de ontwikkelden in den lande moet toch aan het eigenlijke volk eene besliste overtuiging worden bijgebracht. Hoe deze inzichten ten slotte ook mogen zijn, zonder dat die aanwezig zijn, gebeurt er niets.

Eene gevestigde volksmeening doet den volkswil ontstaan, en deze beslist ten slotte over het lot van bestuurde landen. Waar echter geen wil is, is ook geen daad. En niet door „Indische schrijvers” neergeschreven woorden, maar door

het Moederland verrichte daden heeft Insulinde noodig, ja bitter noodig.

Vooropstellend hoe het dringend noodzakelijk is, dat geheel Nederland belang gaat stellen in Indië, zoo moet men zich toch met alle ernst de vraag stellen of het inderdaad mogelijk is die belangstelling te wekken.

Naar mijne meening is de Javaan in geen enkel opzicht erfelijk belast met de hem toegedichte slechte eigenschappen en zal hij dus zich snel kunnen vervormen tot een man, die in nagenoeg alle opzichten zal denken, handelen en begrijpen als de Westerling. Wij hebben dus dan niet méér, en ook niet op eene andere manier rekening te houden met de Inlandsche eigenschappen dan noodig is in de soortgelijke gevallen, welke de bewoners van het moederland betreffen.

Maar dan kunnen wij, de voogden, de vervorming van onzen kweekeling bepalen en zelfs den dag vaststellen, waarop deze verandering zal beginnen.

En in dit geval, kan ook de beschaafde Hollandsche lezer Indische verhandelingen begrijpen, ten minste als de schrijver daarvan weet aan te toonen, dat het volkskarakter zich op bekende wijzen zal gedragen tegenover een nieuwen vorm van bewind. En dan kan belangstelling voor Indië bij den ontwikkelden Nederlander niet uitblijven.

Deze bevoegdheid van den gemiddelden Nederlander hoop ik in het volgende te hebben bewezen.

Ik vreesde verder, dat niet weinigen mijne, in een ander opstel voorgebrachte raadgevingen zouden verwerpen met de simpele woorden: De Javaan deugt tot niets, dus ook niet voor de toepassing van overigens goed bedoelde en voor een ander volk volkomen passende maatregelen.

Eene erfelijk met slechten aard belaste gemeenschap zal toch door het verstandigste en edelste pogen niet worden verbeterd.

Zulk eene maatschappij levere men aan zijn' beul, het lot, over.

Ik hoop echter in het volgende te hebben aangetoond, dat zulk een vonnis niet over den Javaan mag worden geveld.

Mijn doel was daarom niet alleen belangstelling te wekken voor Indië, maar evenzeer hoopte ik den veelgesmeden inboorling onzer wingewesten te kunnen voortbrengen, zoo-

als hij inderdaad is, opdat men begripe dat hij het waard is, als het moederland zich te zijnen behoefte opofferingen getroost.

Is mij dit laatste gelukt, dan zal zeker dit Moederland niet alleen aan de „Indische" zaken zijne aandacht schenken, maar ook den beklagenswaardigen dessa-man op Java een plaatsje in zijn hart geven.

Of ik dit zal bereiken? Ik weet het niet, maar ik hoop het van ganscher harte.

HOOFDSTUK 2.

De mogelijkheid de goede en slechte eigenschappen van den Javaan te verklaren uit de omstandigheden, waaronder hij verkeert.

a. Het oordeel van den gemiddelden „Indischman" over den Javaan. Kan dat oordeel juist zijn?

Algemeene vergelijking van de toestanden op Java met die der middeleeuwen in Europa.

De gemiddelde „Indischman" denkt ongunstig over de meest opvallende eigenschappen van den Javaan. Deze wordt dikwijls slaafsch, lui, onbetrouwbaar en leugenachtig genoemd.

Gaarne voegt men dan daaraan nog de vermelding toe, dat het liegen evenzeer geschiedt uit eene bepaalde lust om onwaar te zijn, als uit gewetenloosheid. Verder ontzegt men den inlander verantwoordelijkheidsgevoel. Het ergste is, wanneer het boven gegeven oordeel, in zijn geheel, in verband wordt gebracht met de gedachte, dat men van onzen Oosterling, omdat hij Oosterling is, niet anders dan slechte hoedanigheden kan verwachten.

Deze onredelijke en onjuiste kenmerking kon alleen ontspruiten in het brein van kolonisten, die, gelijk nagenoeg altijd het geval is, reeds als jongeling den evenaar achter zich laten.

Het is dezen jeugdigen mannen niet mogelijk het bittere verleden van het oude Vaderland te doorgronden, want zij zien het doen en lijden van vroegere geslachten slechts in het flauwe licht eener dikwijls tegen hun zin opgenomen schoolsche kennis.

Zij bezitten ook nog niet de jaren, waarin levenservaring is vergaard.

Wil en moet nu de onbezonnen blanke, die nauwelijks moeders schortband losliet, zich rekenschap geven van de ziel der inboorlingen, zoo is hij daarvoor zeer slecht toegerust.

Niet bij machte te vergelijken met den mensch, gelijk die in zijne verschillende beschavingsvormen was, blijft hem alleen de mogelijkheid over het Oostersch gemoed te toetsen aan dat der geheel andere, veel meer ontwikkelde bewoners van het land zijner geboorte. Door zijn jeugd vermag hij echter zelfs nog niet zijn eigen volk te begrijpen.

Ingespannen beroep en luttele toegankelijkheid voor het hem omringend wel en wee verhinderen, dat hij tot een ander inzicht komt dan het aanvankelijk gevormde.

Het gemis aan drang tot bespiegeling belet evenzeer, dat geleidelijk een breeder en beter met de werkelijkheid strookend begrip kan ontstaan.

Dit eenmaal eigengeworden verkeerde oordeel is niet, gelijk in het Westen, weg te nemen door algemeen geldende denkbeelden, welke, uitgaand van de zedelijk en verstandelijk meerderen, door de menigte worden aanvaard.

Het getal dergenen die „hoog staan" en zich kunnen geven is toch gering in de „onvolledige" Indische Maatschappij.

Deze kent slechts in geringe mate de liefde voor het weten, los van winstbejag. En men weet, hoe juist de dienaren der zuivere wetenschap medewerken tot het doen ontstaan van gezonde volksmeeningen.

Zij, die van huis uit met fortuin zijn gezegend, gaan niet voor langen tijd naar Indië en dit mist dus den arbeid der velen, die in niets gebonden, uit innerlijken aandrif de hoogste volksbelangen behartigen.

En hij, die leider zoude kunnen worden, verlaat het Oosten juist op het oogenblik, waarin de gelegenheid tot onbevangen overdenken en rustig gevoelen zich begint voor te doen.

De enkelen die zich, in Indië zijnde eene doordachte en bezonnen meening eigen maakten, zijn daar over te groot oppervlak verdeeld dan dat die hooggestemde mannen elkaar persoonlijk en geestelijk kunnen vinden. Aansluiting en samenwerking, toevallig of bedoeld, is dus zelden mogelijk. In het kort herhaald: Het ontbreken zoowel van Europeesche ervaring als van begrip der omgeving en van wijsgeerigen aanleg doen

bij den eenling verkeerde inzichten ontstaan. Deze worden door Indische ondervinding niet weggenomen, noch door eene volksmeening, welke van de besten in den lande zoude moeten uitgaan. Van eene dergelijke goede „communis opinia” kan echter door de genoemde oorzaken geen sprake zijn.

Indien men echter niet blind is voor het treurig schouwspel der middeleeuwsche ellende, dan is eene opsomming van gemoedshoedanigheden, gelijk die boven werd neergeschreven, moeilijk te verdragen, zoolang geen afdoend bewijs voor hun bestaan, als gevolg van den ras-invloed, wordt bijgebracht.

Men leert, door begrepen ervaring, den Soenda-eilander te stellen naast den „hoorige”, wiens geluk en leed en daardoor ook diens karakter, voornamelijk bepaald werd door inborst en luim van den „ridder”.

Zowel de dessa-bewoner is, als de „dorper” het was, analphabeet, bijgeloof- en noodlots-kind.

Hunne daden van hand en ziel zijn en waren evenzeer beperkt door de grenzen van een stukske grond, nauwelijks grooter dan het gehucht hunner inwoning. Zij verzetten zich geen van beiden tegen hun zedelijken en stoffelijken toestand.

Deze werd en wordt geacht te zijn gewild door eene niet te weerstreven Goddelijke macht.

Men zoude nu geneigd zijn te verwachten, dat karakter-plooien, hoewel gelegd door in wezen overeenstemmende invloeden, naar gelang van stamonderscheid de volksziel op verschillende wijzen moeten vervormen. Geleidelijk en niet dan na strijd met mij zelve, verwierp ik, behoudens kleine uitzonderingen, deze gedachte. Dit sproot voort uit de beantwoording van de mijn geheele opstel beheerschende vraag: Zijn de opgenoemde eigenschappen tijdelijk en schijnbaar of duurzaam en werkelijk?

Zijn zij als 't ware, gelijk bij den „dorper” door het verleden ingeperst in een oorspronkelijk goed-geaarde ziel, dan kan de ingedrongen moet misschien snel verdwijnen, zoodra de druk wordt weggenomen en het innerlijk wezen krachtig genoeg is om zich te kunnen ontspannen. Zijn de karakter-plooien echter ontstaan in een erfelijk slap en ondeugdelijk gemoed, dan zal dit misschien alleen kunnen verbeteren door langdurig omkneden en door het met geweld te persen in een dwang-omhulsel. Maar dan zal het nog zeer de vraag wezen, of die vervorming blijvend zal zijn.

b. De „slaafsheid" van den Javaan

Gelijk gezegd, achten velen den Javaan slaafsch. Indien deze te paard het huis van een op dat oogenblik niet zichtbaren machthebber voorbijgaat en, als gewoonte is, uit „hormat" afstijgt, doet die ruiters dan niet als de „vrije" Zwitser, die 's landvoogds hoed groette, totdat TELL daaraan een einde maakte. Was het niet even verlagend, als het hurken van den oosterling nu is, wanneer de „lijfeygene", om zijne onvrijheid te doen blijken, den kaalgeschoren kruin ontblootte?

Eischte Keizer KAREL V, toen deze bij zijne troonsbeklimming den adel tot knielen dwong, minder vernederend eerbetoon dan Soenan, Sultan of Regent, als die van hunne aanzienlijkste onderdanen of ambtenaren dezelfde hulde verlangen?

En kan men ten slotte nog meenen, dat onze voorouders meer menschenwaarde bezaten dan de tegenwoordige dessabewoner, indien men zich „rechten" gelijk het „jus primæ noctis" wil herinneren.

Het zoogenaamde slaafsche gedrag van den inboorling onzer overzeesche gewesten openbaart zich daarenboven meer door vorm dan door inhoud.

Dit feit, gepaard aan het reeds gezegde, zal doen begrijpen waarom het naar mijne overtuiging van poover wijsgeerig-geschiedkundig inzicht getuigt, indien men deze gedweehed van den Javaan aan een ingeschapen aard toeschrijft of met den hoek van inval der zonnestralen in verband brengt.

c. De „luiheid" van den Inlander in zijn landbouw. De Europeesche ambtenaar en de Inlandsche landbouwer

Wil men nagaan of de inlander inderdaad lui is, zoo is zijn werk voor eigen doel en dat in dienst van anderen naast elkaar te beschouwen.

Ik begin met eene bespreking van het eerste.

Het is een niet te ontkennen feit, dat de Inlander ongaarne ingaat op hem gegeven raad in landbouwzaken, ook zelfs indien deze komt van welwillende bestuurszijde.

Dergelijke wenken, zijn veldarbeid betreffend, komen veelal neer op vermeerdering van werk. De tegenzin, welke

de Javaan toont bij het nakomen van den bestuurswil of bij het opvolgen van eenigszins dwingende raadgevingen wordt gewoonlijk hoofdzakelijk toegeschreven aan in zijn aard liggende luiheid, wyl men denkt, dat tegen de grootere inspanning wordt opgezien.

Dit is naar mijn inzicht een geheel onbewezen en grootendeels onjuist meening. Ik hoop dit met het volgende te kunnen aantonen.

Veld en erf eischen van den Oosterschen keuter minder werk dan van den Europeeschen boer.

Dit beteekent geenszins, dat meer arbeid het beter gedijen van het Inlandsch gewas niet ten goede zoude kunnen komen.

Het betreft hier evenwel niet eene, in het afgetrokkenene denkbare mogelijkheid, doch alleen de vraag, hoe een gunstiger uitkomst is te bereiken.

Dit weet niemand, noch hij die ploegt, zaait en verzorgt, noch hij, van wien men denkt, dat hij moet leiden en dat hij tot leiding in staat is, „de ambtenaar”.

Deze acht toch het „goevernement” verantwoordelijk voor eene, niet door weer of ramp optredende schaarste aan voedingsmiddelen. Weliswaar legt de regeering dien plicht niet op in den vorm van een volstrekt bevel, maar „zij ziet gaarne, dat door leering en leiding de inlander op het goede pad gehouden en voorgelicht wordt”. Wat dit beteekent, begrijpt men onmiddellijk, indien men zich indenkt in den vorm van het Indisch bewind.

Men vergete dan niet, dat de geheele toekomst van den ambtenaar afhangt van zijne „conduite” en dat de beoordeeling van de mate, waarin rekening is te houden met de wenschen van het hoogste gezag, geheel persoonlijk is. Dit feit moet ongezonde „streberei” in de hand werken.

Het is nog niet lang geleden, dat men, dank zij eene rekbare bepaling in het „inlandsch reglement” hem, die in zijn landbouw faalde, daarvoor met hechtenis kon straffen.

De bestuurder beperkte zich soms alleen tot het opsporen der afwijkingen van den aanplant „adat”. Niet altijd echter handelde het plaatselijk gezag met zoo wijs begrip van eigen bevoegdheid. Men meende soms waardevolle wenken te kunnen geven, welke in den regel werden omgezet in openlijke of bedekte bevelen (printah aloes = zacht bevel).

De tot al te beslissend optreden geneigde of gedwongen

raadslieden bezaten geene beproefde landbouwkundige ervaring. Het moest daarom voorkomen, dat de door hun ingrijpen gewekte hoop op rijker beschoot ijdel bleek en zelfs door enkelen of velen verlies werd geleden in vergelijking met de uitkomsten der oude manier.

Indien dit gebeurde, was dit slechte gevolg nochtans niet steeds te wijten aan lichtvaardige onbekwaamheid.

De verstrekte voorschriften konden geheel verdedigbaar wezen, maar eene daarmede samengaande schade voortvloeien uit fouten in den arbeid of uit ongeschikten regenval. De „kleine man” (wong tjilik) verklaart dan ten onrechte dien tegen-spoed uit de „van hoogerhand” gelaste wijzen van doen.

Indien het niettemin gelukte, door bespreking of „printah aloes” de opbrengst te vergrooten, zoo werd dit gelukkige feit door den dessa-man toegeschreven aan geheel andere omstandigheden dan aan die, welke het geval hadden beheerscht, bijvoorbeeld aan de hulp van toegenegen geesten.

En deze geringe waardeering is, zielkundig gedacht, geheel te voorzien.

De Javaan verdraagt ongaarne, dat men zich bemoeit met de werkwijzen, welke hij bij het benutten van den bodem volgt.

Zulk een afkeer voert tot partijdigheid en deze is dus ook in het genoemde geval te begrijpen, daarom echter niet zonder meer goed te keuren.

Nochtans kan men onmiddellijk veel verontschuldigen met het feit, dat de Inlander, onwetend en dom zijnde, niet één gevolg uit meerdere oorzaken kan afleiden en dat hem alzoo het verband tusschen gegeven raad of bevel en verkregen gewas moet ontgaan.

Men mag nu vragen of de bovenvermelde tegenzin inderdaad berust op te billijken beweegredenen.

Dit is licht te bewijzen.

Nauwelijks toch geeft de Javaansche akker eene opbrengst, welke het Indisch boertje voor ondervoeding kan vrijwaren.

Deze beschouwt, anders te doen dan hij wil en gewoon was, als het spelen in eene loterij, welke evenzeer kan uitkomen met voller voorraadschuur als met gebrek.

De inlander zal daarom niet dan met angst den adat en de lessen zijner waarnemingen terzijde stellen voor een sprong in het duister.

In dit opzicht hebben dus droeve eigen ondervindingen of

die zijner bekenden hem wijs doen worden, hoe dom hij overigens ook zij.

Indien hij echter vertrouwen kon schenken aan hetgeen men hem opdringt, zoude hij anders denken.

Dit is te veel gevergd.

Behalve met de leer van den oogst in het algemeen en in haar geheel, heeft de ambtenaar rekening te houden met eene voor elke streek en voor elke daarin gekweekte plant geldende kennis.

Deze laatste, welke dus alleen plaatselijk waarde heeft en wordt bijeengegaard uit de verschillende kleine ervaringen van vele stukskes grond, maakte de Europeesche machthebber zich gewoonlijk wel in hoofdlijnen eigen.

Hij verkrijgt alzoo eene oppervlakkige voorstelling der eischen, waaraan in zijne omgeving de zorg voor den bodem en de aanplantingen moet voldoen. Die samenvatting in enkele trekken heeft echter weinig waarde voor de uitzonderingsgevallen, welke den dillettant-landbouwleeraar uit den aard der zaak niet altijd klaar zijn. Aan eene, voor velen gunstige uitkomst van allen geldende bestuursmaatregelen kan zich dus voor de minderheid schade en nooddrift paren.

Dat in een ingrijpen met onzekere uitkomsten dus moeilijk wordt berust behoeft geen betoog.

Een gezag, alles over een kam scherend, den betrokkene niet verantwoordelijk en daden bevelend, waarvan niemand de goede of kwade gevolgen kan voorzegggen, zal steeds te worstelen hebben met lijdelijk verweer; dit wordt dan ook door den eenvoudigen dessa-man geboden, ondanks de beste bedoelingen van hen, die willen of moeten leiden.

Nog iets anders neemt echter in tegen voorschriften, welke tot ongewenschten arbeid dwingen.

Deze tweede oorzaak ligt in het feit, dat de Javaan zelden goed bescheid geeft, indien men hem vraagt naar de redenen zijner geringe volgzzaamheid.

Het is reeds hard, werk te moeten verrichten, strijdend met eigen inzichten, maar als men deze laatste niet durft te uiten, leidt die omstandigheid eveneens onverbiddeijk tot mokken en wederstreven.

Een droom, de voorspelling van een „dorpsswijze”, dan wel verkeerd begrepen of niets beduidende verschijnselen, bepalen dikwijls het oogenblik of de manier, waarop het veldwerk wordt verricht.

De inlander waagt het niet voor den dag te komen met zulk eene verklaring van zijn doen.

Durft hij dit toch en loopt het mee, zoo treft hem slechts den spot van den meer verlichten blanke; bij een onvriendelijker onthaal beschouwt deze de eerlijke vermelding der juiste drijfveren, als eene zonderlinge, laffe en domme uitvlucht.

Omdat dus de Westerling zich niet kan indenken in onnoozele meeningen, verzwijgt zijn beschermeling deze, ernstige moeilijkheden vrezend, indien hij zijn gevoelen eerlijk openbaart.

Kan hij, met deugdelijker gronden zijn kijk op zijn eigen werk verdedigen, dan stuit hij op de ontoereikende kennis van den „Ambtenaar", die niet in staat is tallooze bijzonderheden in verband te brengen met eene door degelijk weten verhelderde ondervinding.

Dit alles weerhoudt den Javaan zich te uiten als er naar zijn denken sprake is van schadelijken, onbezonnen of bezwarenden arbeid.

Boven is dus besproken, hoe het ingrijpen van een onbevoegd bestuur in zake landbouw wantrouwen zaait en, betreffend het te verwachten beschot, onrust wekt.

Uit het verder geopperde bleek tevens, dat ook wederzijdsch niet begrijpen den „kleinen man" de tong bindt.

Zoo voert, kort herhaald, angst voor spot, schade of straf naast wantrouwen tot een lijdelijk verzet tegen den bestuurswil.

Deze tegenwerking schrijft men, gelijk reeds in den aanvang van dit hoofdstuk werd gezegd, in den regel toe aan koppigheid, starre behoudzucht, hoofdzakelijk echter aan in den aard liggende luiheid.

Deze laatste is mogelijk in het spel, nochtans is het evenzeer denkbaar, dat hiervan geene sprake mag zijn.

Mijn betoog verklaart dus alleen den beschreven afkeer, welke de Javaan koestert voor door anderen gevergd, meerder landbouwwerk uit den toestand, en wordt daarbij erfelijk gemis aan ijver voorloopig buiten gesloten.

Men heeft verder den Javaan diens geringe zucht tot probeeren verweten en ook betreurd dat hij op onderzoek berustende aanwijzingen gewoonlijk in den wind slaat. Men vergeet dan, dat hij in dezen geheel moet verschillen van den moederlandschen boer.

De laatste mag, om veronderstelde verbeteringen doelbewust na te gaan, enkele zijner velden voor dat doel afzonderen.

Dit kost toch weinig, vergeleken met de opbrengst van den ganschen oogst, terwijl hij zijne gevolgtrekkingen bedachtzaam op zijn volle grondbezit kan toepassen.

Dit is van den dessa-bewoner alreeds te klein voor inleidende proeven en indien hij deze aanzet met het beschikbare oppervlak is zulks, met het oog op zijn levensonderhoud, een gevaarlijk waagstuk.

Van beslissend onderzoek, hetwelk op grooter schaal is te doen, kan dus in het geheel geene sprake wezen.

Het is, om deze redenen niet toe te stemmen, dat traagheid in het omzien naar meer winst belovende wijzen van doen, is aangeboren.

Ik kon het niet ontwijken de verhouding van den Europeeschen machthebber tot het Indisch bodembedrijf te bespreken.

Om het ontstaan van wanbegrippen, een mogelijk gevolg van die noodzakelijkheid, te beletten, moet ik deze beschouwingen uitbreiden met eenige, buiten mijn eigenlijk bestek vallende, toelichtingen.

Men zal mij misschien geringschatting van het waarnemingsvermogen en van de denkkraft van den gemiddelden ambtenaar verwijten.

Zoo deze in zijn loopbaan voortdurend te maken had met een deel derzelfde, nu slechts eenige jaren onder hem gestelde streek, dan zoude hij zeker in staat zijn om te doen wat noodig is, en zoude men recht hebben tot het uiten van zijn goeden wil of zijne bekwaamheid betreffende grieven.

De vele overplaatsingen, een te omvangrijk gebied en niet het minst tijdroovend geschrijf verhinderen echter den verantwoordelijken man om te komen tot die bijzondere plaatselijke en algemeene kennis van kleinigheden, welke in landbouwsaken recht verleent op voorslag en bevel.

De steeds herhaalde verhuizingen bewerken echter niet alleen, dat het dus bewegelijk gezag zijne omgeving nooit behoorlijk kent, zij bewerken daarenboven dat overzichtsleeringen ontstaan, welke, hoewel gebonden aan aardrijkskundige ligging, toch gaarne ook elders te onrechte worden toegepast.

En al geschiedt dit te goeder trouw, berokkende schade en leed worden daardoor niet minder gevoeld.

Het gezegde kan nog een tweeden verkeerden indruk wekken.

Men zoude in het vermelde eene pleitrede kunnen zien voor landbouwonderwijs aan den toekomstigen Staatsdienaar.

Het zal den lezer wel duidelijk zijn, dat eene dergelijke samenkoppeling van tweeërlei opleidingen van weinig nut is te achten, waar de zoo verworven landbouwwetenschap zich nimmer kan verruimen door de practijk van doen of door die van overzigtelijk waarnemen.

Een dergelijke dubbele leergang, waarvan elk de volle krachten van den jongeling vergt, is echter ook alleen reeds door die omstandigheid te verwerpen.

Een derde misverstand zoude kunnen bestaan in de meening, dat ik den Europeeschen ambtenaar voorstel als zich steeds bemoeiend met ieder onderdeel van den kleinen landbouw, zonder dat hij zelf weet wat hij doet. Men leze mijn opstel in het licht der geschiedenis.

Als de bevolking slechts eenmaal in de twintig jaren een dergelijk lichtvaardig man treft, doet zij voor minstens ook twintig jaren wantrouwen en afkeer van bestuursmaatregelen op.

Indien deze verder een voor de meeste dessa-lieden gunstig gevolg hebben, zal de te weinig bedachtzame en te overmoedige leider zelfs lof inoogsten.

Op de regelmatig gehouden „conferenties” van de Europeesche en inlandsche ambtenaren is de stand der „voedingsgewassen” een hoofdpunt van de besprekingen.

Men kan zich gereedelijk denken, wat zal kunnen voortvloeien uit eene onvoorzichtige, los daarheen geworpen, zelfs onderstellende uitdrukking van een der blanke bewindslieden.

De blanke ambtenaar is verder mensch als ieder ander en kan zich daarom ook niet onttrekken aan den invloed van een door en door voos stelsel en evengoed moet hij zich daarin aanpassen als zijn bruine beschermeling dit doet.

d. De „luiheid” van den Inlandschen koelie in dienst van anderen.

Bij de beoordeeling van de „luiheid” van den Inlander moet men den koelie en den werkman afzonderlijk bespreken. Ik zal eerst den koelie ter sprake brengen.

Van oudsher vrij man op eigen grond, kon het niet in den aard van onzen Oosterling liggen, vlijtig te zijn bij het verrichten van loonarbeid.

De Inlander wordt toch door zijn rijstveld niet genoopt, dag uit dag in een half etmaal achtereen onverpoosd in het gareel te draven.

Door de reusachtige uitbreiding der bestuurszaken en den gelijken opbloei van bedrijf en verkeer, kwam er echter op Java plotseling eene stijgende behoefte, vooral aan ongeoefende arbeidskrachten, welke den geheelen dag in het touw werden gehouden.

Men trachtte nu deze met geld te lokken, maar beijverde zich tevens nooit meer dan het strikt noodige loon te geven.

Dit gelukte door middel van langwijlige, den betrokkene prikkelende onderhandelingen.

Er werd dan gedacht aan gierigheid, toen eenige tientallen jaren terug eene diepe inzinking dwong tot uiterst zuinig zijn.

Later, bij de algeheele opleving, trok de werkgever, hoewel genietend van voorspoed, steeds beknibbelend partij van de lessen der magere tijden. Dit getuigde van een zich in Indië reeds wrekend slecht beleid.

De beschikbare koelies stonden toch, zoolang zij niet moesten werken, door de karige betaling meestal op de grens van willen en niet-willen arbeiden voor loon.

Zij zullen in deze gemoedsstemming en dagelijksch inspannen aanpakken ongewend, die gelegenheid tot het verrichten van betaald werk niet gretig aangrijpen. Zij zullen zeker voor het belang van anderen daarom ook niet meer doen, dan in hun zin ligt, te meer wijl zij de verschrikkingen der koude niet kennen en dus gemis aan onderdak of dekkende kleeding, als gevolg van werkeloosheid, hen weinig deert.

Ook het hongerspook boezemt geringe vrees in, omdat terecht is te rekenen op de roerende hulpvaardigheid van verwanten en genooten.

Zoolang niet door overstroming of misoogst eene gezamenlijk geleden armoede intreedt, worden dus den Javaan de wreede ontberingen van de Europeesche arbeidsloozen bespaard.

Beslommering, sleur, zielsstemming, toekomstzorg of hoog loon brengen dus geen van alle den koelie tot sterkere inspanning, dan die, met welke hij noode kan volstaan.

En mocht soms een enkel dessa-man als kind lust tot bezig-wezen bezitten, twee hoogeschole der luiheid zijn daar, om dezen gelukkigen aanleg te bederven. Ik bedoel hier de „heerendiensten” en de kindervacht bij het buitenshuis gebrachte vee.

Gelukkig is de eerste oorzaak nu vrijwel vervallen, maar het begin der afschaffing van deze als belasting berekende diensten, ligt nog slechts eenige jaren in het verleden.

Indien men dit alles overweegt en men betreft verder den ongeoeffenden arbeid der oude wereld in de beschouwing en men vergelijkt deze met de soortgelijke verrichtingen van den inlander, zoo is het gewis amper te verdragen, indien dezen, zonder meer, den smet van een ingeschapen lui-zijn wordt aangewreven.

Nochtans zal het weder kunnen zijn, dat een dergelijke beoordeeling inderdaad de waarheid weergeeft. Deze zoude dan niet zijn te bewijzen, omdat evenzeer door het gegeven betoog, uit de toestanden volgend, den tegenzin in voortdurend aan de lijn loopen is te verklaren.

c. De „leugenachtigheid” van den Javaan.

Men krijgt gemakkelijk van den Javaan een indruk, welke inderdaad wijst op eene in zijn aard liggende leugenachtigheid. Dieper inzicht leidt tot eene geheel andere opvatting. De leugen blijkt dan slechts het eenigste wapen te zijn, dat geschikt en beschikbaar is voor de bestrijding van een steeds dreigend, in het Westen weinig te vreezen onheil.

Oneerlijk bescheid is tevens verder het middel, dat alleen door wanbegrip ontstaande moeilijkheden kan ondervangen. Dat de Javaan zich moet bedienen van het wapen leugen, om een dragelijk bestaan te kunnen leiden, zal hoop ik uit het volgende blijken.

De nietszeggende onwaarheid geeft geen vat op hem, wien listig ingekleede, kwaad beoogende vragen worden gesteld.

De Javaansche ambtenaar en zijn „dorper” verhouden zich, in vele opzichten, als gedurende het leentijdperk, de ridder en zijn „hoorige”.

Gelijk de laatste het was, is ook de Zuidelijke inboorling het slachtoffer van machtsmisbruik.

Dikwijls maken de „hoofden” zich daaraan schuldig.

Dit is het gevolg van karakterfouten, welke elk gezag,

waar ook gevoerd, eigen zijn. En het aantal keeren, waarin machtsmisbruik wordt gepleegd, is bepaald door kansrekening en omstandigheden.

Kansrekening, in dien zin, dat aanleg tot deze daden van dwingelandij in elk ras in eene zekere mate moet voorkomen.

De omstandigheden bewerken dat deze eigenschap zich op Java meer kan uiten dan elders mogelijk zoude zijn.

Door twee oorzaken toch tiert het genoemde euvel in onze koloniën weliger dan in het moederland.

De Oostersche gebieder behoeft ten eerste weinig te duchten, dat de eenling of de bevolking zich verzet. Zijn maatschappelijk overwicht is daartoe te groot.

Ten tweede zoude de blanke het woekeren van onrecht moeten beletten, maar dit is dezen niet mogelijk.

Het te groote arbeidsveld en het kostbare krachten verspillend ambtswerk van allerlei aard, verhinderen eene nauwe aanraking met den enkelen dessa-man en daardoor wordt deze, die uit angst voor wraak reeds afkeerig is van beklag, er niet toe gebracht zich te uiten.

De heerscher kan dus de kleine knevelarijen niet beugelen en al betreuren zijne dienaren het zeer geen „Haroen al Raschid" te kunnen zijn, zoo bevorderen deze die wandaden toch ook, hoewel niet bedoeld en te goeder trouw.

Hun wil komt toch, door middel van den inlandschen beroepsgeenoot („het hoofd") en verder door den gekozen burgervader tot de menigte.

De eerste dier twee draagt de meeste der gegeven bevelen weer den laatsten over.

Het uitvoeren dier lastgevingen eischt van beiden echter herhaaldelijk meer bekwaamheid en doorzicht, dan is toegemeten aan het hoogere of lagere, niet tot zijne taak opgeleide Javaansche bestuur.

Het aantal oud-leerlingen der opleidingsscholen voor inlandsche ambtenaren, die reeds verantwoordelijkheid dragen, is toch nog zeer gering.

Het geweten sussend met de gedachte „ten slotte is het goede betracht" en berisping vreezend, indien niet geschiedt, wat het „goevernement" voorschrijft, gaat het tusschenbewind zijne bevoegdheden te buiten.

Dit wanbedrijf heeft zich alzoo aan de gemeenschap vastgezogen en is het in tal van gevallen te verklaren, in sommige

zelfs te billijken, niets neemt weg, dat onze onbeschermden inboorling erdoor gebracht wordt tot den in het Westen ook niet onbekenden „noodleugen”.

Eerlijke drang van boven, de gelegenheid om zonder tegenstand te ontmoeten en met weinig kans op ontdekking te kunnen botvieren aan persoonlijken hekel en jacht naar gewin en de uit de weelde der te groote macht gesproten dwingelandij, bederven dus alle het Oostersch gezag.

Dit vraagt dan, als een gevolg van zijne slechte eigenschappen, soms schijnbaar onschuldige inlichtingen, terwijl het inderdaad een valstrik legt. Maar zelfs indien geen adder onder het gras schuilt, en dit is natuurlijk regel, acht de bekrompen dorpeling alle bemoeiingen met zijne verrichtingen, bij voorbaat, bedenkelijk.

Met bedriegelijk bescheid beproeft hij zich daarom steeds te vrijwaren voor mogelijke ramp of schade. Droef ervaren heeft hem tot te ver gedreven bedachtzaamheid gemaand.

Men beoordeele, in verband hiermede, den Hollandschen boer in hechtenis gerakend, indien hij zijne akkers niet verzorgt op de dagen, aangewezen door zijne regeerders en stelle zich deze laatste dan voor, gewend aan het plegen van onrecht en *ingrijpend* zonder te *begrijpen*.

Alle, van zulk een bestuur komende verzoeken om opheldering, zullen evenzeer bewuste en gewoonte-onwaarheid uitlokken.

Welnu, nog slechts korten tijd geleden kon onzen Javaan bij vonnis het lot treffen, waarvan ik bij zijn Hollandschen beroepsgenoot de mogelijkheid veronderstelde.

Vroeger werd reeds besproken, hoe wederzijdsch niet-verstaan kan voeren tot wantrouwen en vrees, dus ook tot bedrog.

Dit werd gezegd naar aanleiding van het gedrag van den Javaan bij zijn eigen landbouw. Ook als hij voor anderen werkt, doet zich een dergelijk verschijnsel voor.

Als de dessa-man bijvoorbeeld leed ziet bij zijne naasten, wijdt hij zich dezen. Hij heeft den tijd en kan dus naar de inspraak van zijn hart luisteren. Wanneer een steeds terugkeerende, betaalde arbeid die vrijheid beneemt, hindert het hem, naar dienst, fabriek of veld te moeten gaan, indien vrienden of verwanten iets overkomt.

En zoo hij, door een zwaren levensstrijd nog niet leerde

werkplicht den voorrang te geven boven liefdeplicht, dan gaat hij niet.

Ook nu is de leugen het eenigste middel om nadeel te beletten.

De Javaan weet, dat de „Heer”, op zich zelve wijzend, het verzuim zal afkeuren en met korting van loon kan straffen.

Geleidelijk werd begrepen, welke verontschuldigen de Westerling als deugdelijk aanneemt. Zoo de Inlander dus in het gedrang komt, kiest hij uit die redenen eene, welke hem past en dekt.

De Inboorling noemt in zulk een geval den blanke dom, wijl deze niet begrijpt, dat hij wordt beetgenomen en hij ziet in het niet willen aanvaarden van de werkelijke oorzaken van zijn verzuim een bewijs van hardvochtigheid. De blanke, die begrijpt, dat hij voorgelogen wordt, noemt den Inlander daarom leugenachtig.

Ik kan nu bespreken, hoe het bedrog in het gerecht zijn „hoogeschool” vindt, gelijk de „heerendienst” en het veehoeden die voor de luiheid waren.

Men ziet het niet te duister in, wanneer men aanneemt dat in het Javaansche dorp eene goede, misdaden beteugende politie, gelijk de onze, niet bekend is.

De man der wet, die beklaagden en getuigen verhoort, zal daardoor dezen laatsten in vele zaken niet kunnen brengen tot het uitspreken van juiste, de beschuldigten bezwarende mededeelingen. Met het gemis aan eene behoorlijke politie gaat toch ook samen het ontbreken van eene goed geleide en bewijskracht bezittende „instructie”. De boef, wien het zeldzame ongeluk treft gevat te worden, zal dus op de „zitting” gemakkelijk kunnen ontkennen, ondanks zijne vroegere bekentenissen. Hij zal daarenboven niet nalaten zelf of met behulp zijner spitsbroeders zich te wreken op den loslippigen landgenoot, die tegen hem getuigde. En wraak kunnen zij vrijwel ongestoord nemen, wijl een behoorlijke veiligheidsdienst ontbreekt. De getuigen liegen dus uit vrees en hetzelfde spel van angst en valsch bescheid herhaalt zich, indien het nieuwe wanbedrijf van laaghartige vergelding ook weer, toevalligerwijze, in geding komt. En hetgeen zede was bij de behandeling voor den landraad werd dit eveneens bij overtredingen, welke den „rol” bereikten.

Er zullen ambtenaren zijn, die mij tegenwerpen, dat er toch wel politie bestaat en dat deze ook inderdaad soms haar plicht doet.

Men hoort op Java af en toe de uitdrukking „een goed politieman”. Daarmede wordt dan een assistent-resident of resident bedoeld.

Het moet uiteraard voorkomen, dat iemand van nature aanleg heeft voor „commissaris of inspecteur van politie”.

Men bedenke, dat de „controleur” echter niets met misdaden in zijne afdeeling heeft te maken. Eerst op ongeveer veertigjarigen leeftijd, als assistent-resident, wordt hij belast met de zorg voor de openbare veiligheid. Als men dan denkt, dat hij een gebied bestuurt met gemiddeld meer dan tweemaal honderdduizend landbouwers en dat hij daarenboven eigenlijk een tiental ambten in zich vereenigt, dan kan men zich voorstellen wat er van het voorkomen van misdrijven, in den vorm van regeling en toezicht, terecht komt, indien de bestuurder door zijn karakter niet voor „politie-man” is voorbeschikt en hij moet werken met ongeschoold en dom personeel.

Ik zeide boven, dat de Javaan, wil hij een dragelijk bestaan hebben, moet liegen. Komt hij toch tegenover zijne hoofden, of als getuige tegenover het gerecht te staan, dan liegt hij veiligheidshalve. In zijne verschillende dienstbetrekkingen kan hij zich alleen door den leugen dekken tegen onaangename behandeling en geldelijk nadeel of ontslag, als gevolg van naar zijne meening geheel oirbare daden.

Ik erken bij voorbaat, dat er eene omstandigheid kan bestaan, welke een tegenwicht aan de genoemde oorzaken van onwaarheid-spreken zoude kunnen geven, t.w. eene goede opvoeding. Als men toch bedenkt, hoe er in onze zoogenaamde beschaafde maatschappij zoude worden gelogen, indien bij de opvoeding in school en huis niet tegen deze ondeugd van liegen werd gevochten, dan gevoelt men, dat het liegen van den Javaan niet onvermijdelijk behoeft te zijn.

Als deze opvoeding echter ontbreekt?

Mag men inderdaad van den dommen, bijgeloovigen analphabeet in de dessa verlangen, dat hij een helder begrip heeft van de zich door de omstandigheden opdringende ondeugd der leugenachtigheid en dat hij deze bij zijn kroost zal bestrijden?

En de school? Het kind gaat niet naar school. Hiermede is alles gezegd.

De dwang der toestanden brengt dus tot liegen en gebrek aan opvoeding moet samengaan met gebrek aan waarheidsliefde. Elk van nature goed geaard volk zoude door de genoemde oorzaken tot liegen komen.

Wederom is misschien toch echter, gelijk bij de boven besproken andere eigenschappen denkbaar werd geacht, een aandrift tot liegen ingeschapen en is dit, door dezelfde als de vroeger gegeven redenen, niet te bewijzen.

f De „onbetrouwbaarheid” van den Javaan en diens „gebrek aan plichtsgevoel of verantwoordelijkheidszin.

De leugen door slechten aard en kwade trouw zijn te nauw verbonden om ze hier te scheiden, want, wie de een tot maat heeft, krijgt de tweede tot genoot.

Het zoude dus weinig nut hebben, in deze uiteenzetting nog nader in te gaan op den bovengenoemden vorm van bedrog.

Deze onbetrouwbaarheid wordt echter dikwijls verward met de nog niet onderzochte karaktertrek: „het gemis van verantwoordelijkheidszin of plichtsgevoel”.

Men verklaart dikwerf uit oneerlijke bedoelingen of gebrek aan plichtsgevoel, wat geheel is terug te voeren op niet voorzien van gebeurtenissen, welke voortvloeien uit bepaalde verrichtingen of uit het nalaten daarvan.

Aan een volk, met een simpel bestaan als dat van het Javaansche, onwetend en dus slechts weinig soorten van daden kennend, zijn in de gemakkelijke praktijk van zijn dagelijksch leven bijna steeds onmiddellijk de gevolgen zijner eenvoudige handelingen duidelijk.

De minder aan zijne woonplaats gebonden en daardoor meer wereldwijze man van het noorden, met diens zwaren levensstrijd, zijn steeds gevoelden angst voor het niet verkrijgen van het dagelijksch brood en zijne ervaringen in dienst van anderen opgedaan, verkeert onder omstandigheden, welke hem geheel doen verschillen van den Javaan. De Europeaan is erin geschoold, bij elk doen te berekenen, wat dit tot eigen schade of tot die van vreemden zal be-

werken. Tevens ontwaart hij tal van malen, dat men toch niet alles kan voorspellen en zoo leert hij het nut en de beteekenis begrijpen van bevelen, berustend op betere kennis en op meer ondervinding dan de zijne.

Dit inzicht en de dwang der noodzakelijkheid leiden tot het blindelings volbrengen van bevelen.

Deze gewoonte bereikt haar hoogtepunt in de „militaire discipline”.

De bekrompen en onnoozele inlander staat geheel anders tegenover hem gelaste opdrachten.

Hij gaat, gelijk een kind dit zoude doen, de bedoeling daarvan na, en als hij die niet vat en daardoor niet goedkeurt, wordt een goed doordachte maatregel kleinzielig, dom of eene uiting van plaagzucht, albedil of prikkelbare gemoedsstemming genoemd.

Noch de tucht, van welke men heeft ondervonden, dat zij onafwijsbaar en eene gevolg van redelijk en verstandig beleid is, noch het begrip van hetgeen wordt beoogd, geven dus den Javaan het ingeworteld bewustzijn, volledig en zonder beding te moeten doen, wat men hem gelast.

Men zoude denken, dat ieder blanke dit zoude begrijpen, maar er is eene bijzondere omstandigheid aan te voeren, welke maakt dat diens oordeel wordt vertroebeld.

De Javaan past zich wondersnel aan bij iets nieuws. Hij begrijpt veel beter, dan de in ontwikkeling ver boven hem staande Westerling, wat men van hem verlangt.

De Europeaan vergeet ten slotte, dat hij met een dommen onwetenden analphabeet heeft te maken, en gaat den koelie of werkman overschatten. Deze vat dus wel, wat men van hem verlangt, maar hoe en waarom men dit eischt, kan hij niet doorzien, en waar hij nooit aan tucht gewend was, ook niet als kind, en door zijne onwetendheid niet kan begrijpen, wat hij doet, kan men toch niet eischen, dat hij plichtsgevoel en verantwoordelijkzin bezit. Deze eigenschappen zijn toch het gevolg van tucht en begrip.

De domme, onwetende inlander, die men als tuinjongen in dienst neemt, verricht tevens dikwijls tal van andere werkzaamheden, dan die van het tuinwerk. Hij wordt, naar gelang, dat het uitkomt, gebruikt als verver, timmerman of witter. En men critiseert zijn werk wel, maar vergeet dat de arme „passe-partout” misschien nog nooit een verf- of witkwast

in de hand heeft gehad, laat staan een hamer of een beitel.

Men vergelijke dan deze zeldzame veelzijdigheid van den dommen Inlander met de bekwaamheden van den Holland-schen man uit het volk, die zelfs nog eene goede school heeft afgeloopen.

Hetzelfde, wat boven werd gezegd, geldt ook voor den geofsenden werkman. Deze deed zijne bekwaamheid te hooi en te gras op. De Javaan maakt niet een eigenlijken leertijd voor zijn vak door, gelijk in het Westen de „leerjongen" doet. Men kan zelfs zeggen, dat hij zijne bekwaamheid dikwijls opdoet ten koste van den werkgever. Als hij eenigen tijd in eene smederij heeft gewerkt is hij smid. Zijn werk lijkt dan natuurlijk op niets. De opmerkingen, welke hij moet aanhooren maakt hij zich echter te nutte en al doende leerend, wordt hij ten slotte een bruikbaar werkman. Klasse-trots, vakliefde, begrip van de beteekenis en het wezen van zijn vak zijn hem vreemd. Hij kan lezen noch schrijven. Als men zulk een man verantwoordelijk werk opdraagt, beteekent dit in den grond der zaak niet meer of minder dan dat men hem meer plichtsgevoel toekent, dan met zijn beschavingstoestand, vakkennis, algemeen weten en verleden kan overeenkomen.

Naar mijne meening kan er dus geen sprake zijn van een aangeboren gebrek aan plichtsgevoel en verantwoordelijkheidszin. In het volgende hoofdstuk hoop ik dit nog nader te kunnen bewijzen.

g. De goede eigenschappen van den Javaan.

Ik besprak even het goede hart en de onbaatzuchtigheid welke de Javaan toont bij het lenigen van smart of armoede zijner verwanten en bekenden.

Indien andere omstandigheden dit niet beletten, zullen deze brave eigenschappen een degelijken grondslag kunnen leggen voor de toepassing van een in het Westen niet toepasbaar menschlievend stelsel.

Dit uitzicht leidde mij ertoe, een bijzonderen nadruk te leggen op deze lichtzijde in het wezen van den Inboorling onzer Overzeesche gewesten.

Ik acht het noodig er bij voorbaat op te wijzen, dat ik die goede eigenschappen ook verklaar uit de toestanden, en ze dus evenmin erfelijk acht als de slechte. Het kwam

echter beter uit, het bewijs voor deze stelling in een ander verband te leveren.

h. Algemeene gevolgtrekking uit hoofdstuk II

Al moet toegegeven worden, dat de Javaan in zijn doen en laten den schijn op zich laadt, erfelijk belast te zijn met meerdere slechte eigenschappen, zoo meen ik toch in dit hoofdstuk genoeg feiten te hebben bijgebracht, welke ruimte laten aan de mogelijkheid; „De Javaan is alleen geworden tot den man, gelijk wij hem zien, door lot en omstandigheden en kan dus spoedig ten goede veranderen.

HOOFDSTUK III

De vorming van een nieuwen stand op Java. Wat leert het ontstaan dier klasse over het werkelijk innerlijk van den Javaan

a. Oorzaken van het ontstaan van den nieuwen stand

Op Java begint een nieuwe stand op te komen, welke zich losmaakt van het dessa-leven. Deze nieuwe klasse is als 't ware de kiem van een „middenstand”, welke uit het eigenlijke volk oprijst.

Deze scheiding verloopt in het Oosten geheel anders dan vroeger in het Westen het geval was.

De „burgerij” groeide in onze oude gemeenschap slechts zeer langzaam. Bij het opdringen naar een beter verschiep, was het toch om te slagen, in onze oudheid niet genoeg verstand en aanleg te bezitten. Die hoedanigheden zijn van weinig nut, indien zij niet over kennis en de noodige hulpmiddelen voor een goed gebruik kunnen beschikken. Naarmate echter de wetenschap voortschreed en steeds meer dienstbaar werd gemaakt aan arbeidswijzen, verkeerswezen en bouw van toestellen tot allerlei gebruik, kwam hij, die wilde mededingen in den wedstrijd tot het verkrijgen van welvaart, steeds iets sterker uitgerust in het strijdperk.

De Indische dorpsbewoner, die nu nog zijn plantenleven leidt, behoeft echter niet, gelijk de „dorper”, eeuwen en eeuwen

te wachten op het beschikbaar komen der wondere werkstukken van begaafd kennen en kunnen, welke wij nu bezitten.

Zij liggen pasklaar voor het grijpen, maar alleen hij, die de beteekenis van die vondst verstaat en hare hanteering leert, vermag er profijt van te trekken.

Slechts de Javaan toch, die over den dam der noodlots-gedachte durft gaan, en de dan komende afsluiting van domheid en bijgeloof weet te openen, kan buiten de poel zijner geestelijke en stoffelijke ellende geraken. Hij ziet dan den weg tot betere toekomst gebaad voor zich.

Zeer weinigen slechts verkeeren echter onder omstandigheden, welke het mogelijk maken, zich boven het dorpsbestaan te verheffen.

Een twintigtal jaren geleden was het den Javaan practisch gesproken geheel onmogelijk om los te komen uit zijnen minderwaardigen toestand. De opbloei van de nijverheid gaf echter den eersten stoot aan de ontwikkeling van een uit den aard der zaak zeer klein deel van het volk.

Ten tijde van het „cultuurstelsel” kon de nijverheid, als gevolg van dit stelsel, maar evenzeer door slechte en spannende tijden weinig voordeel trekken van het in Europa op allerlei gebied ingevoerde nieuwe.

Met het verdwijnen van den dwang der „cultuur”-verrichtingen voor den heerscher, door andere omstandigheden en door het oploopen der prijzen van verschillende „koloniale waren”, kwam de bereiding van de laatste plots tot bloei.

Met koortsachtigen haast trachtte men het door de omstandigheden verzuimde in te halen.

Dit geschiedde door verbetering en aanvulling der toestellen, zoowel ter wille van hun doel zelve als ten behoeve van de buitengewone vermeerdering der beplante gronden.

Met de uitbreiding der dadelijk nuttige voortbrenging ging een gelijke groei der onmisbare hulpbedrijven gepaard.

Bestaande „grootsmederijen”, welke zich in hoofdzaak bemoeiden met het herstel of de vervanging van breekstukken, vervormden zich tot belangrijke, ook eigengemaakte werktuigen afleverende, stichtingen.

Hun aantal nam mede in evenredigheid toe.

Die inrichtingen werden in hunne opkomst niet gehinderd door personeelsgebrek. Zij voorzagen zelfs, hoewel ongewild, de fabrieken waarop zij steunden van vele arbeidskrachten.

Deze laatste ondernemingen konden ook gemakkelijk de nog verder noodige werklieden verkrijgen.

Maar tevens begon in denzelfden tijd het verkeerswezen zeer vele arbeidsvaardige geoefenden te eischen.

Het oogeblik, waarop het gebeier van den eersten stationsbel op Java een nieuwen tijd inluidde, ligt nauwelijks eene halve eeuw achter ons.

Bijzonder veel vertrouwen in het welslagen van dergelijke ondernemingen had men destijds niet.

Men vreesde o. a. hooge kosten van personeel, wijl men dacht, dat alleen blanken geschikt waren voor het met verantwoordelijkheid gepaard gaande werk.

Het duurde niet lang, of men was in dezen wereldwijs geworden, en toen men eenmaal zag, hoe alles zeer boven wensch en verwachting liep, ging men snel en krachtig verder.

De reusachtige ontwikkeling van het verkeer, als een gevolg van de gunstige ervaringen, leerde tevens dat men, met eene flinke kans op goede winst, kon overgaan tot het scheppen van een uitgebreid lijnennet voor mededeelingen op verren afstand. Post, „telegrafie" en „telephonie" gingen dus ook vele krachten vragen.

De door al deze uitingen van het Westersch leven gevraagde mannen moesten niet slechts geschoold zijn in het verrichten van het noodige handwerk, maar eveneens in de lagere rangen Europeesch beheer voeren en toezicht uitoefenen. De werklieden en de lagere beambten trachtte men te vinden in de Oostersche gemeenschap, welke niet tekort schoot in de voorziening van de zoo gekweekte behoefte.

Naast de nijverheid en het door regeering of onderneming bestuurd vervoer, stond echter ook het „goevernement", hetwelk tevens steeds meer en steeds betere, uit het volk betrokken staatsdienaren en lieden van goede vakkennis verlangde.

De Regeering bedoelde daarmede niet alleen eene aanvulling der reeds bestaande gezagsuitingen.

De heerscher van over zee geraakte toch door veler roep en door opschrikkende verschijnselen uit den dommel van het „laisser faire, laisser aller", en begon, gedurende het nog duizelig ontwaken, een onbesuisden, planloozen ijver in allerlei richtingen te betoonen.

Zoo kreeg het geheele heir van nieuw bedrijf en verkeer,

maar ook dat van nieuwe wijzen van bewind vasten voet op Javaanschen grond en trok het zegevierend verder.

Waar nu het leger van vooruitgang verscheen, bleek het welkom te wezen en ontving het vanzelf, wat het aan mannen van pen, gereedschap, bediening of toezicht wenschte.

In dit gemakkelijk indringen van het Westersch leven ligt eene onbewuste erkenning. Men verklaart daardoor toch onwillekeurig de eigen Oostersche gemeenschap in haar geheel geschikt voor het blanke doen en laten, met al de door deze gestelde eischen van toewijding, plichtsbetrachting en eerlijkheid.

Bij de groote opleving en opbloei van het Europeesch vertier kon dus aanvankelijk wel eenige vrees ontstaan, dat men vast zoude loopen bij de bediening der vele nieuwe ambten en toestellen. Deze zorg vervaagde echter snel en verdween spoedig geheel door de gunstige ervaringen, welke men opdeed. Er vormde zich dus gemakkelijk een geheel nieuwe, tot nu toe onbekende stand van bedrijfs-ambtenaren en geofende werklieden.

Van dit verschijnsel, hetwelk inderdaad een maatschappelijk wonder was, begrepen slechts weinigen de geweldige beteekenis.

De leiders konden steeds, ter wille van elk beroep, uit het volk putten en het ging hen gelijk den goochelaar, die uit eene leege kist allerlei voorwerpen haalt.

In beide gevallen bestaat er reden tot verbazing, spoedig echter was de toeschouwer van het maatschappelijk tooneel daarover heen. Want terwijl in de doos van den handigen kunstenaar inderdaad niets was te vinden, bleek in het schijnbaar ook niets deugdelijks bevattende Indische ras, minstens een groote en goede kern aanwezig te wezen.

Deze had, om klaar te zijn voor tal van betrouwbaarheid, kennis en ijver eischende verrichtingen, slechts opleiding van noode.

- b. De volksgroepen waaruit zich de „middenstand” vormt. Zijn de koelie en de klasse, waaruit de werkmans voortkomt, inderdaad belast met erfelijke onbetrouwbaarheid?

Men verkreeg het nieuwe personeel voor het oplevend Europeesch vertier niet, door als 't ware het geheele volk

met zorg en moeite te schiften en de bruikbare lieden te behouden.

Daardoor is het personeel van den blanke een doorsneemonster van de volksgroepen, waaruit de Europeaan zijne werkkrachten betreft. En deze groepen vormen, gelijk licht is te bewijzen, gezamenlijk het geheele volk.

Met het al of niet juist zijn dezer meening, waaruit weer voortvloeit dat het geheele volk kan worden, wat de Inlander in dienst der Blanken reeds is, staat en valt de mogelijkheid het werkelijk wezen van den Inlander te beoordeelen.

Indien er toch sprake van kon zijn, dat alleen het beste deel des volks zoude overblijven op de zeef van het Europeesche vertier, zoo vermag die rest geene aanwijzingen te geven over de werkelijke geaardheid der hoofdmassa, die wordt verworpen.

Ik hoop nu in het volgende aan te toonen, dat bij de vorming van den nieuwen stand eene evenredige afscheiding plaats vond.

Nagaande, hoe de werkgever aan het vereischte personeel kwam, blijkt, dat voor dienst of opleiding drie groepen van mannen en kinderen beschikbaar waren. De eerste, dadelijk binnen het bereik van regeering, verkeer of nijverheid vallende klasse, werd gevormd door de bedrijfs- en last-koelies (de zoogenaamde „heffe des volks”), hunne kinderen, en door de afstammelingen van de eigen schrijvers, teekenaars, laboranten, opzichters, werklieden enz.

Ten tweede kwam het iets minder voor de hand liggende maar toch nog in de omgeving zich bevindende kroost der lagere ambtenaren of der, naar inlandsche begrippen, welgestelde dorpsbewoners, voor zoover deze jeugd, al of niet in staatsbetrekking, zeker echter buiten de dessa om, zijn brood wilde verdienen.

Het vrije aanbod van onbekenden leverde ten slotte het overblijvende, waarover niets behoeft gezegd te worden. Die niet uit den omtrek komende krachten zijn toch inderdaad op dezelfde wijze uit het volk voortgesproten als de vorige groepen.

De twee eerste der beide genoemde klassen vormen inderdaad het geheele volk. De enkele bepaald rijke Javanen en de hogere ambtenaren vormen te samen een groep van enkele weinige duizendtallen, waarmede voor de beoordeeling

van het volkskarakter geene rekening behoeft te worden gehouden.

Van de eerste klasse is het volgende te vermelden.

Naarmate een koeliekind of jeugdige koelie, die als monsterhaler, vatenwasscher, poetser of smidshulp de eene of andere fabriek binnentraden, ouder worden, ziet men hen bijna altijd bezig met eenigszins verantwoordelijken arbeid. Menig degelijk inlandsch opzichter, geoefend werkman, of toestelbediener is zijne loopbaan begonnen als arme, domme jongen, slovend voor een dubbeltje per dag.

Wel groeien enkele van die levendige, flinke en bedrijvige kleuters tot gewone koelies; bij de meerderheid ontwaarde men echter in den aanleg verradenden blik de voorbode van eene betere toekomst. Deze werd, waar de omstandigheden dit mogelijk maakten, ook inderdaad bereikt.

Bij de vorming dezer, door nijverheid en gezag aan te wenden, goede krachten, speelt hunne afkomst geene gunstige rol.

Men kan hier erfelijkheid van „behoorlijk begrip” buiten beschouwing laten, wijl niemand den Javaan een goed verstand ontzegt en er is dus, voor eene bepaalde opleiding, alleen ijver noodig.

Indien deze aanwezig is, dan behoeft zich dit gelukkige feit daarom nog niet te paren aan betrouwbaarheid. Kon er sprake zijn van toevallige uitzonderingen, in het door zijn ras luie volk, zoo zouden de ondeugden van bedrog en plichtsverwaarloozing ook den meesten der nieuwe werklieden en beambten eigen moeten zijn, en deze dus wel geschiktheid voor maar niet in den arbeid moeten bezitten.

Hiervan zoude ontevredenheid van de verschillende bestuurders het gevolg wezen en deze daardoor onophoudelijk moeten kampen met, van hun zelf uitgaande, personeelsverwisseling.

Vele inlanders, die hunne slechte hoedanigheden dan met ontslag uit hunne betrekking hadden geboet, en zich daarom elders aanboden, zouden elkander op de stoepen der beheerkantoren verdringen. Men merkt daarvan niets en mag veilig aannemen, dat de groote meerderheid der eenmaal in dienst genomen lieden daarin blijven, zoolang hun eigen wil hen niet doet omzien naar ander werk.

De naartijge kinderen of jongelingen worden dus ge-

schoold en geofend en daarmede is tevens hunne onbetrouwbaarheid uitgeroeid.

Dit wordt nog duidelijker, indien men overweegt hoe het vervullen van bepaalde beroepen te eenen male onmogelijk moet zijn in eene niet uit te schiften, door erfelijken aard bedriegelijke maatschappij, waarvan de leden geen plichtsgevoel bezitten.

Men neme bijvoorbeeld den man onzer voertuigen voor het groote verkeer, den „locomotief-machinist”.

De geheele treinenloop in Java, enkele beurten slechts uitgezonderd, is in handen gegeven van afstammelingen van koelies of werklieden. De opleiding van die jonge mannen geschiedt niet, omdat zij eerlijk en betrouwbaar zijn, maar wijl aanleg en vlijt hen voor hun toekomstig werk voorbeschikken.

Het is toch eene onmogelijke zaak, te voren uit te maken of men op den eenling zal kunnen rekenen, indien alleen na de volbrachte ritten kan blijken, of de „machinist” zijne verantwoordelijkheid weet te dragen. Wel wordt aanvankelijk onder leiding van een ervaren bestuurder gereden, het oogenblik echter, waarop de nieuwe dienaar van het verkeer zelfstandig wordt, is voor hem het begin van een nieuw en belangrijk tijdperk.

Dan eerst zal moeten en kunnen blijken of hij, aan zich zelf overgelaten, flink, wakker en betrouwbaar blijft.

Alles toont nu aan, hoe het willekeurig kind uit de arbeidende klasse, hetwelk later bij elke reis het lichamelijk welzijn van honderden onder zijne hoede heeft, eerlijk, met toewijding en met plichtsgevoel zijn dienst blijft doen.

Was dit niet het geval, het spoorwezen zoude dagelijks in zijne zwarte lijst de treurigste rampen hebben te boeken en dan gedwongen zijn de noodige mannen te zoeken in het blanke ras.

De bij het verkeer gebruikte bewegelijke stoomwerktuigen en de vaste, voor ander doel bestemde, eischen van hunne beheerders soortgelijke hoedanigheden.

Zelden hoort men echter op Java van ongelukken, ontstaan door bedrog of onachtzaamheid dergenen, die omgaan met gevaar opleverende toestellen.

Ik wijs hier in 't bijzonder op de bedrijven, welke slechts eene kleine inrichting noodig hebben, dus op koffie- en

indigo-ondernemingen, smederijen, rijstpellerijen, bioscopen enz., welke alle van inlandsch toezicht afhankelijk zijn.

Wat gezegd is van de kinderen van de eigenlijke koelies, geldt evenzeer voor de nakomelingen van den werkman.

Men zoude nu kunnen denken, dat deze laatste, in tegenstelling met den koelie en met zijne gemeenschap, uitmuntte door toevallig aanwezige betrouwbaarheid. Kon er hierbij inderdaad sprake wezen van eene geestelijke speling der natuur, dan is er niet een enkele reden, waarom de bijzondere vader in den regel hem waardige afstammelingen moet verwekken.

Ouderlijke dwang zal verder zwak en dus niet voelbaar of nuttig zijn. Streng opvoedkundige beginselen hebben toch geen vat in het kinderlievende gemoed van den Javaan.

Het toevallig samentreffen van een gunstig afwijkenden vader en eene gelijke moeder zal zelden plaats vinden en terugslag in de raseigenschappen zal daarentegen veel moeten voorkomen.

Niettemin komen de kinderen van den werkman in den regel tot een goed en degelijk beroep, en de uitzonderingen op dien gelukkigen regel zijn zeker niet grooter in aantal dan dat, hetwelk procentisch in het Moederland onder gelijke omstandigheden voor zijne levenstaak mislukt.

Er bestaat dus geene enkele steekhoudende reden voor de meening, dat de eerlijke en betrouwbare inlandsche werkman als een zeldzaam voorkomende, gunstige „soort-variantie" van zijn ras is te beschouwen.

Wat aangaat een gemakkelijk slijten van het uitwendig, de innerlijke eigenschappen verbergend kleed van leugen en plichtsverzuim, kan men dus de besproken jeugd, die het tot iets brengt, beschouwen als een gemiddelde van de kinderen der inlandsche koelies, werklieden en kleine beambten.

Het hulsel van slechtheid verraselt geheel bij de wrijving met Europeesche opvattingen en beleid.

De luie aard en de andere ondeugden grijpen niet ineen, zij staan naast elkaar.

Degenen der hier behandelde kern van het volk, die hun ijver gebruiken om vooruit te komen, blijken dus in hun arbeid mannen te worden, waarop men kan rekenen. Men mag alzoo veilig zeggen, dat de betrouwbaarheid, tenminste in den besproken stand, rijst met grooter verantwoordelijkheid

en zich zonder moeite verheft tot het zedelijk peil derzelfde klasse in het Noorden.

Van eene erfelijke belasting met de ondeugden, welke ik hier besprak, kan dus naar mijne meening geen sprake zijn.

Hij, die misschien mocht denken, dat de Inlandsche werkman te kort schiet bij het vervullen van zijne plichten, heeft klaarblijkelijk zich een denkbeeld van den Europeeschen werkman gevormd, hetwelk zoo ongeveer het ideaal nabijkomt. Het is dan weer gebrek aan Europeesche ervaring welke te hooge eischen doet stellen. Het kunststuk van den Javaan, veel te kennen, te kunnen en te durven zonder behoorlijke voorbereiding, leidt er wederom licht toe, dat men den Inlandschen werkman gaat overschatten. Het feit, dat die man gewoonlijk niet voortgekomen is uit een werkmansstand, met bijzondere begrippen van vak-trots, maar uit den koelie-stand zich afscheidde, wordt voorbijgezien. De Inlandsche werkman kan nog geen „type” vertoonen. Maar dat hij zeer bruikbaar is, mag men gerust een bewijs noemen voor het feit, dat hij niet erfelijk belast is met de slechte hoedanigheden, welke ik zoo juist besprak.

c. De tweede groep.

De kinderen der gezeten dessa-bewoners en die der ambtenaren, vormen de tweede groep. Deze kinderen worden opgeleid in de school en bij voorkeur in die, welke Hollandsch leert.

Evenmin als bij de vorming van geoefende werklieden heeft de te zwakke ouderlijke macht een gunstigen invloed op het kind, hetwelk de school bezoekt. Ook in de hier besproken klasse zal een vader, die de slechte raseigenschappen niet bezit, alleen niet voldoende zijn om goede afstammelingen te verwerven.

Ook in dezen mag men weer de enkele Zondagskinderen, wier vervorming men ziet, beschouwen als het geestelijk spiegelbeeld van al hunne soortgenooten.

Zij bezoeken toch niet de school, omdat zij van nature vlijtig of leerzaam zijn, maar omdat geldelijke en plaatselijke mogelijkheid hen in staat stelt een goeden leergang te volgen. Eene bepaalde uitschifting heeft dus niet plaats.

En hoe gedraagt zich nu dit kind op school?

Alle onderwijzers, die met Inlandsche leerlingen hadden te maken, roemen hun ijver en toewijding.

Maar dan moeten ook in de ouders dier willekeurig bijeengebrachte kinderen de kiemen bestaan van vlijt.

Dat deze door het kind op de „Hollandsche" school wordt betoond is daarenboven nog des te opmerkelijker, wijl het staat voor bijzonder groote moeilijkheden.

Men onderschat deze gewoonlijk zeer. In een volgend opstel kom ik daarop nog met een ander doel terug. Voorloopig neme men dus dit feit, hetwelk wel door niemand ontkend zal worden, aan. De bezwaren welke het schoolkind ondervindt, zijn in het kort gezegd die, welke voortvloeien uit het taaleigen van het Nederlandsch, hetwelk geheel afwijkt van dat van het Javaansch, Soendaneesch en Madoereesch.

En wat komt nu terecht van deze jongelingen, die zegevierden in den strijd met onze taal? Waar men toeft, vindt men hen, bij de nijverheid, het spoor-, telegraaf- en telefoonwezen en in de gouvernementskantoren.

Gedeeltelijk vervullen zij afhankelijke betrekkingen, naar de omstandigheden voeren echter ook velen al spoedig tot een, als zij het dan klein bewind, gepaard met geldelijke of zedelijke verantwoordelijkheid.

Men denke, om enkele te noemen, aan: De ondergeschikte ambtenaren, de haltebestuurders en telegrafisten der ijzeren baan, de verschillende „regie"-dienaren, (opiumregie en pandhuisdienst, de hulpkassiers, het personeel van openbare werken en kadaster en de laboranten op suikerfabrieken.

Al dezen lieden zijn plichten opgelegd, wier verwaarloozing het staatsgezag ontwricht, bedrijf en handel benadeelt en zelfs deze kan doen verkwijnen.

Het volgende moge duidelijk maken, dat er van een dergelijk bederf, als boven werd besproken, geen sprake is.

De wijze, waarop 's Lands middelen in Indië worden nagegaan vermag slechts weinig bedrog te beletten. Het toezien op de rekenplichten kan zich eerst na verloop van groote tijdsruimten herhalen, omdat de voor dien arbeid door de „inspecteurs" of „controleurs" te bezoeken plaatsen ver van elkaar liggen.

Indien bekend is, dat eerst lang na het plegen eener verduistering dit vergrijp wordt ontdekt, dan zal de van nature onbetrouwbare de verleiding niet weerstaan. Hij zal dan eene zeer eenvoudige en profijtelijke manier van doen kiezen. Al spoedig toch bezwijkend voor het lokken van

de dagelijks gehanteerde stapels zilver en bankpapier, zal hij vluchten met alles, wat hij kan medenemen.

Een dergelijk euvel kan men dan alleen voorkomen door buitengewoon toezicht of door het in dienst nemen van blanke krachten.

Deze zullen dan, hoewel duur te betalen, ten slotte toch minder kosten.

Dergelijke maatregelen worden niet genomen, integendeel, het aantal der voor regeering en bedrijfsman werkende, geoefende en verantwoordelijkheid dragende inboorlingen groeit bij den dag en men gaat in Indië degenen, die fondsen van regeering of onderdaan beheeren, zeker niet strenger na dan men dit in onze maatschappij doet.

Ik weet, dat ik met het juist gezegde in tegenspraak kom met velen, die meenen andere ervaringen te hebben.

Die zijn dan gewoonlijk opgedaan in vroeger tijden, en ook ik heb zeer lang anders gedacht dan ik nu, als gevolg van de waarneming der verschijnselen van den laatsten tijd, doe.

Indien men vroeger een rekenplichtigen klerk of „kleine ambtenaar” noodig had, nam men iemand, die kon lezen en schrijven. Een stand van menschen, die geldbeheer voerden, bestond niet. Standseer, begrip van den toestand en van de te vervullen plichten ontbrak bij de lieden, die in eens de hanteering van in hun oog groote geldsommen kregen. Het was nog geen regel geworden, dat men langen tijd als onverantwoordelijk man moest werken op een of ander kantoor, waarop geldszaken werden behandeld, alvorens men werkelijk een werkkring van vertrouwen kreeg. De „magang”, die jaren lang voornamelijk „huisjongen” was geweest, bij den een of anderen Ambtenaar, werd dus vroeger plotseling rekenplichtig gemaakt.

Nu echter reeds zoovele Javanen, langs banen van geleidelijkheid tot een geldsbeheer kwamen, kan men den toestand overzien en die is, zooals ik dien boven schetste.

Van oneerlijkheid, als een gevolg van erfelijke belasting is dus naar mijne meening bij deze groep geene sprake. De ijver van het kind bewijst verder dat vlijt ook, zij het dan slechts als kiem, bij de ouders aanwezig is.

HOOFDSTUK IV.

Verschijselen, toestanden en feiten, welke nog besproken moeten worden in verband met het werkelijk innerlijk van den Javaan.

a. De Inlandsche woeker op Java.

Men heeft de slechte geaardheid van den Javaan wel eens willen bewijzen, door het feit, dat de Inlander eene hooge rente vraagt van uitgeleend geld. Hij, die echter wel eens in het verleden toeft, weet, dat in eene, met weinig munt begiftigde maatschappij, dit misbruik allicht welig zal tieren. Dit is op Java, wat betreft den Inlandschen woeker, geenszins het geval en wel, omdat de Javaan alleen de geboden gelegenheid op overmatige winst benut, maar die kans niet, gelijk de Chinees, schept. Ik kom in een volgend opstel nog op dit onderwerp terug, maar als men ziet, dat op Java de inlandsche woeker zoo weinig beteekenis heeft, dan begrijpt men, dat dit een gevolg moet zijn van een gelukkig feit. De Javaan mist blijkbaar de sluwheid en de hardvochtigheid, welke noodig zijn, om woeker op eenigszins groote schaal te kunnen drijven. Dit wanbedrijf werd daardoor in de Inlandsche maatschappij niet tot stelsel.

b. De lafheid van den Javaan.

Men noemt den inlander dikwijls laf. Deze uitspraak is een gevolg van door bekrompenheid niet begrepen ervaringen, welke men opdoet uit de houding van den Javaan in de moeilijke toestanden, waarin wij hem brengen.

Men plaatse echter een reus, die wonderkrachten bezit tegenover den gemiddelden Hollander en vrage zich dan af, hoe het gedrag dan van den laatsten zal wezen. Dit moet juist hetzelfde zijn, als dat van onzen Oosterling, die den lichamelijk sterkeren Europeaan een wondermensch acht. De blanke weet toch de „geesten" te dwingen naar zijn wil en daardoor de geweldige monsters van nijverheid en vervoer uit het niet op te roepen, ja hij kan zelfs zijn „stille kracht" gebruiken voor bliksemsnelle mededeelingen op verren afstand.

Nu de Westersche beschaving begint door te dringen is de zoo gewekte vrees van den inlander voor den blanke reeds

sterk gesleten. Een ommekeer bleef niet uit en overmoed vervangt alreeds dikwijls de schijnbare lafheid.

Ieder, die verder den Javaan bij brand, watersnood of dergelijke, dezen geheel begrijpelijke rampen heeft gezien, zal hem geenszins durf ontzeggen.

Indien men dit alles overweegt en dan verder leest wat een zoo bevoegd beoordeelaar als de overste VAN DER WEIDE mededeelt over den Javaan als soldaat in den strijd, dan heeft men zeker niet het recht, den Javaan laf te noemen.

c. De algemeene veiligheid op Java een bewijs voor de goede geaardheid van het Javaansche volk.

Indien de reddende leugen geenszins door den nood werd geëischt, en zich steeds herhalend, niet geleidelijk tot gewoonte-leugen werd, dan zou de Javaan alleen liegen uit gewetenloosheid of door speelschen gedachtengang.

De laatste, voor de gemeenschapsvervorming geene betekenis hebbende ondeugd, kan ik gevoegelijk in mijne beschouwingen overslaan. Was nu de jacht naar genoeg en oneerlijk gewin de drijfveer tot onwaarheid spreken, zoo zoude op Java niets veilig zijn. Dergelijk liegen is toch de bron, waaruit roof en geweld ontspruiten. — De menigte moet zich dan, door haren aard dieverij, inbraak en aanranding denken als natuurlijke uitingen van het menschelijk karakter.

De kolonist leeft echter, te midden van bijna duizend maal meer Javanen dan eigen stamgenooten, in huizen, waarvan men de meeste deuren of ramen ontsluit met een flinken duw, eene handige beweging of een krommen spijker.

In de open ruimten onzer overzeesche woningen, treft men meubelen en versieringen aan, welke in het oog van den armen Oosterling eene groote waarde hebben.

In fabrieken en werkplaatsen liggen belangrijke hoeveelheden gereedschappen, grondstoffen en koopwaar, als voor het grijpen.

Het grazend vee, de oogst, de boomvruchten, spoorstaven, dwarsleggers, stapels ten behoeve van bouwdoeleinden, los bevestigde houtwerken, leuning en planken van bruggen enz. kunnen door alle voorbijgangers worden gezien en

bereikt. En wat voor den Europeaan weinig waarde zoude hebben is voor den Javaan dikwijls een kostbaar bezit.

Het ontbreken van eene deugdelijke politie, welke misdrijven belet of aan den dag brengt, is reeds boven vermeld.

Het zich in de buitenlucht bevindende zoude men grootendeels niet kunnen vrijwaren voor den vluggen greep van een volk, hetwelk geen eerbied heeft voor andermans eigendom en hetwelk uit zijn aard slecht is, want het is dikwijls onmogelijk een bepaald bezit te doen bewaken. Maar kan men daartoe wel overgaan, zoo wordt gewoonlijk een willekeurige inlander genomen, die zich, bewust dat er toch niets zal gebeuren, naast het hem toevertrouwde neergeveld, kalm inslaapt.

Men draagt zelden eene bepaalde zorg voor het behoorlijk grendelen der huizen, voor eene goede wacht in de gaanderijen der woningen en voor de bewaking van het op weg of veld aanwezige vee, goed en gewas.

Om te kunnen vatten, wat dit alles zegt, denke men zich in Europa onze kamers aan den straatkant open, de meeste politie-agenten een beschaduwd of beschut plekje kiezend voor een rustigen sluimer en diefstal van vee of oogst een nagenoeg nooit te straffen wandaad.

Het is licht te verstaan, waartoe dit in ons geroemde Westen zoude leiden.

Zij, die willen gelooven, dat de Javaan een ingeschapen lust tot stelen heeft, verklaren echter soms de veiligheid in stad en dessa uit een ook aangeboren laffen aard van het ras, dat wel op misdaden zint, maar deze niet durft te volvoeren.

Daargelaten of dit juist is, zoo wordt er dan toch geene rekening mede gehouden, hoe eene slecht gearde menigte door groepvorming zal trachten te bereiken, wat de eenling niet durft. In onschuldigen zin kan men een dergelijk verschijnsel bespeuren, indien een deel der bruine ingezetenen klachten of grieven heeft en om die bekend te maken, optrekt naar het blanke bestuur. De ontevreden wagen het niet zich alleen daarheen te begeven, maar gezamenlijk doen zij den, naar hunne gedachten, moedigen stap.

Het zoude dwaasheid zijn te beweren, dat in Java oneerlijke tot geweld gereede, lieden niet voorkomen.

De kwaadwillende man zal zeker overwegen, hoe er „veel

te doen" mocht zijn, wanneer hij hulp had van even slechte makkers, als hij zelf.

Eene plaag van geheele streken afstroopende benden kent men in ons gezegend Indië echter niet.

Het invloedrijke, verdorven en achterbaksblijvende „hoofd", dat een „ketjoe-partij" op touw zet of de voor Schinderhannes in de wieg gelegde, slaagden er wel eens in enkele minderwaardigen voor een slecht oogmerk te vereenigen.

Tot een onuitroeibaar euvel groeide dit echter niet en roofridders of landstrijkend gespuis kunnen op Java niet tieren. Zij vinden geen steun in het werkelijke volk.

De eenvoudige dorpsbewoner verafschuwt hun onzalig bedrijf en hoezeer hij ook vreest voor wraak, zoo verraadt hij hen toch, zijne angst overwinnend, indien het hem maar eenigszins mogelijk is.

Men denke hierbij tevens aan de niets beteekenende machtsmiddelen van het gezag en hoe desondanks de horden van schavuiten, die zich een enkele keer verzamelen, steeds spoedig moeten uiteenvallen. Werpt men dan een blik terug naar het Westersch verleden, zoo kan men onzen Oosterling een zedelijken voorsprong niet ontzeggen. Alleen de algemeene veiligheid op Java pleit dus reeds den Inboorling vrij van het bezitten van een erfelijken en zelfs van een aanwezig slechten aard.

d. De snoeplust van den Javaan.

Men haalt verder de snoeplust van den Javaan aan, als een bewijs van zijn ingeschapen oneerlijkheid.

Snoeplustig is de inboorling gewis en de Europeaan, dit euvel onder het vergrootglas van zijn rechtsbegrip beziend, gaat meenen, dat die ondeugd voortvloeit uit een erfelijken drang tot stelen.

Men durft in het Westen een leven te breken door vervolging van geringe, uit gelegenheid gekweekte en door lokking of behoefte volgroeide diefstallen.

Even hardvochtig is men voor den Javaan, als deze grijpt naar hem zeer begeerlijke, door zijne meesters nauwelijks en toch ongaarne gemiste, kleinigheden.

Het zuidelijke groote kind is nog niet ingeperst in het stijve keurslijf der genotsbeheersching, waarin bij ons de menschelijke wil is ingesnoerd. De inlander verstaat het

ongemoeid laten van andermans goed nog niet als eerezaak; hij veracht het slechts zijn naasten voelbaar tekort te doen.

De blanke ondernemer, die zijn oogst voor afbrokkelende handgrepen moet beschermen, kan bijna al zijn koelies belangrijke bedragen toevertrouwen.

Men versta mij wel, het is niet mijne bedoeling kleine verduisteringen te verdedigen, maar ik kom op tegen het aanleggen van eene ongeschikte maat bij het door ons bestuurde ras.

Dit Indisch volk zal, waar nu nog de oude el moet worden gebruikt, door Europeesch beleid en bedrijf voor den meter passend worden.

2. Een bijzonder geval van diefstal door Inlanders

Men ziet meermalen, dat Javanen, die lange en lange jaren volkomen eerlijk waren, plotseling zich vergripen aan het eigendom hunner meesters.

Men hoort dan de verzuchting uiten „men kan toch nooit op den Inlander aan”.

Men denkt dan onwillekeurig aan eene „latente” eigenschap, welke zich weliswaar niet uitte, maar niettemin aanwezig is.

Gaat men echter de werkelijke oorzaken dezer verandering opsporen, dan komt men tot de gevolgtrekking, dat men niet te maken heeft met een altijd weer mogelijk oplevende volks hoedanigheid, maar met zeer bijzondere eigenschappen van enkelen, welke onmiddellijkerwijze leugen en diefstal bewerken. Van die enkelen vindt men dan de gelijksoortige lieden ook in onze eigen maatschappij.

In de boven beschreven gevallen kan men bijna zeker zijn, dat de oorzaak der oneerlijkheid is te zoeken in „prostitutie”, welke op Java onverbiddeijk met dobbelen gepaard gaat.

Met dit laatste hoopt men aan het voor de eerste noodige geld te komen. Wanhoop door speelschuld voert dan tot diefstal.

Dit alles is zielkundig eenvoudig te verklaren uit het meer-vrouwenstelsel.

De tweede en volgende huwelijken (welke gewoonlijk voor

den blanke worden geheim gehouden) zijn werkelijk veelal uitingen van wederzijdsche genegenheid, zoolang de man een vrouwenhart kan winnen. Later, ouder geworden, gelukt hem eene dergelijke verovering niet meer, terwijl de snel afgetakelde eigen vrouwen hem niet meer bevredigen. Hij is echter door de veelwijverij geslachtelijk overspannen en zoekt nu zijn troost, dus eerst op lateren leeftijd, bij de veile vrouw.

De rol, welke voor de gehuwde mannen met zedelijke gebreken in Europa de maitresse speelt, wordt in Java vervuld door de bijvrouwen.

De jonge mannen in Europa, die door de oneerbare vrouw en de door deze bewerkte oneerlijkheid in de gevangenis komen, vinden dus in den gelijksoortigen Javaan hun evenbeeld. Deze komt echter eerst op veel lateren leeftijd tot de misdaad uit lichtzinnigheid, wijl het stelsel der volgende huwelijken hem wel tot sexueel, maar niet tot maatschappelijk verval brengt. De Don-Juan-natuur bewerkt dus eerst op ouderen leeftijd bij den lichtzinnigen Javaan oneerlijkheid.

f. De „luiheid“ van den ongeoeffenden Inlander.

Hij, die niet blind wil zijn, ziet hoe bij de ongeoeffenden behoorlijk beloonde inspanning menschenwaarde wekt, welke zich uit in vlijt en behoorlijke plichtsbetrachting. Dit is bijvoorbeeld zeer duidelijk in de suikerfabriek waar te nemen.

De daarin arbeidenden leven geheel van de hen door den blanke uitgekeerde loonen.

Degenen toch, die door eenig bezit of door hun aard meer onafhankelijk zijn gebleven, verzorgen gewoonlijk de velden.

Van het, per taak verrekende aanplantswerk wordt door de laatsten slechts zooveel afgemaakt, als strookt met eigen bedoeling. Deze gaat niet verder dan het verlangen naar een bijslag, welke is bestemd voor eenige weelde of voor het verkrijgen van de enkele, terwille van spijs, kleeding en vooral belasting noodige koperstukken.

Indien grooter gewin wordt versmaad, dan is dit niet uit luiheid, maar is hekel aan vrijheidsdwang daarvan gewoonlijk de oorzaak.

De zeker niet de keur van het volk vormende „armen” worden, gelijk gezegd, door de fabriek gebonden. Een aantal dier lieden toont nu bereid te zijn tot een zwoegen, hetwelk men zelfs in Europa zelden behoeft te vergen.

De persing van den suikerstengel en de zuivering van het zoo verkregen sap geschieden met behulp van bedrijfsonderdeelen, welke moeilijk te hanteeren zijn of onafgebroken de volle kracht van den werkman vragen.

Alleen zij, die een flink weerstandsvermogen hebben, zijn daartoe in staat. Nooit heeft men echter voor een tekort aan personeel te vreezen, indien men den weinigen geschikten eene kleine loonsverhooging biedt.

De molenkoelie, steeds aan zijn plicht herinnerd door het rietverslindend, onmiddellijk bij onregelmatige voeding grommend monster, de filterkoelie, die lappen om de handen gevouwen, zich nauwelijks kan beschermen tegen de heete platen en perskoeken, zij bewijzen, dat eene karige toelage van hoogstens 25 cents boven het gebruikelijke dagloon, reeds voldoende is om ijver te wekken.

Hetzelfde bespeurt men in andere fabrieken, in de haven en bij het vervoer.

De arbeider verricht, indien de betaling hem zijne betrekking leert waardeeren, op degelijke wijze, wat men van hem verlangt.

g. Samenvatting van het gezegde over de eigenschappen van den Javaan. Zijn de goede eigenschappen van den Inlander als erfelijke hoedanigheden te beschouwen?

Snoepen en speelsche denkkraft houden bij den Javaan in niets verband met in den aard liggende groote ondeugden. De overal bestaande veiligheid op Java pleit den Inlander van slechte inborst vrij. De mannen van beheer, pen, toestel, werktuig of gereedschap, uit het volk voortgekomen, bewijzen dat men op den door de omstandigheden veranderden en verbeterden Inlander aan kan. De werkman, die als kind geene tucht leerde te begrijpen, die geene degelijke voorbereiding tot zijn werk genoot, die geen vak- of stands-eer kent en in den grond der zaak geheel onwetend is, blijkt geschikt voor de hem opgelegde taak, zelfs waar hij bijv. als machinist eene groote verantwoordelijkheid moet dragen.

Vergelijking met een ideaal gedachten, maar niet gekenden Europeeschen werkman leidt tot onderschatting van den Inlander en diens groot aanpassingsvermogen tot overschatting van zijne persoonlijkheid. Men stelt eischen aan den Javaanschen geoefende, welke men in Holland niet aan soortgelijke lieden stelt, en vergeet dan nog dat men rekening heeft te houden met beschavingstoestand, verleden, algemeene en vak-kennis en tuchtbegrip van den ondergeschikte. Men heeft zich veeleer te verwonderen over de plichtsbetrachting en over het verantwoordelijkheidsgevoel, hetwelk ondanks de ongunstige omstandigheden, de Javaan nog toont. De Inlander is in den grond der zaak betrouwbaar, of in allen gevalle dit spoedig en gemakkelijk te maken. Maar een betrouwbaar volk kan niet leugenachtig zijn. De leugen is een wapen, hetwelk alleen mogelijk maakt, dat men zich kan verdedigen tegen altijd dreigende ramp of schade. Het Gerecht kweekt leugen, machtsmisbruik der hoofden dwingt daartoe en de Westerling werkt dit euvel in de hand, doordien hij niet wil of kan begrijpen, of bevelen geeft, welke te veel doorzicht en begrip eischen. Opvoeding ontvangt het kind niet, noch in het ouderlijk huis, noch in de school. Een tegenwicht aan de zich opdringende ondeugd van liegen ontbreekt dus.

Vroegere ervaringen omtrent den Inlandschen rekenplichtige, de javaansche woeker en onbegrijpelijke diefstallen, begaan door lieden, die jaren en jaren eerlijk waren, kunnen het bovengezegde geenszins te niet doen. De wijze, waarop de woeker wordt gedreven, pleit eerder vóór den Javaan, dan tegen hem.

Noemt men den Javaan lui, dan rekent men geenszins met nog niet door nood of weelde getemperden vrijheidszin, met wanverhoudingen tusschen inspanning en belooning en met de vrees voor onnut, onbegrepen of onbezonnen landbouwwerk. Twee hoogeschoolen der luiheid, de heerediensten en de kinderwacht bij het vee, voedden den Inlander op tot luiheid. Maar de door toeval beter verdienende en daarom slovende ongeschoolde koelie, de naarstige geoefende werkman, de voortdurend in de weer zijnde spoorbeambte, opzichter, klerk, laborant, teekenaar, telefonist, telegrafist en kassier en niet het minst de met slecht aangepast onderwijs geplaagde kinderen, zij allen rijzen op uit de onbewogen, schijnbaar trage menigte, bewijzend dat hun volk in den grond der zaak niet lui van aard is.

En ook de ondeugd der lafheid, als raseigenschap mag men den Javaan niet toeschrijven, evenmin als die van aangeboren slaafsheid.

En zoo staan de „Jong-Javaan”, maar ook de werkman voor ons, van ons eischend: „Eerlijker, juister en voor alles verstandiger oordeel over hun ras. En dit oordeel moet luiden: „De Javaan is in geen opzicht erfelijk belast met de genoemde ondeugden”.

Waar zij voorkomen is door lot, vrees, bijgeloof en domheid de inboorling ermede bevuild, maar als hij geheel is overgolfd in den steeds wassenden vloed van het Westersch doen en laten, kan reiniging niet uitblijven.

Men zal mij in dit verband een ervaringsfeit tegenwerpen, hetwelk schijnbaar met het juist gezegde strijdt. Ik bedoel hier de waarneming, dat de inlander zedelijk meer achteruitgaat, naarmate de westersche invloed zich meer doet gelden.

De wederzijdsche nauwe aanraking van twee verschillende volken heeft uit den aard der zaak voor beide nadeelen en wat betreft den Javaan, denk ik daarbij aan vergrooting van de zucht tot weelde naast vermindering van medegevoel en van vrijheidszin.

Indien de blanke zich niet bemoeit met de opvoeding van den Javaan, blijven alleen de slechte gevolgen van het verkeer tusschen beiden over.

Vroeger bleef in den regel de bovenbedoelde invloed ten goede uit en ook nu nog geeft de Europeaan die niet uit zuivere menschenliefde. Als de werkgever echter eerlijk, ijverig en betrouwbaar personeel noodig heeft en hij vindt dit niet, dan moet hij wel opvoeden en de dwang der noodzakelijkheid wekt van zelf de voor die leiding noodige bekwaamheid. Dan komen de voordeelen der aanraking van blank en bruin tot hun recht en worden de ondeugden van luiheid, onbetrouwbaarheid en oneerlijkheid uitgeroeid.

Maar daarmee zal ook verdwijnen, de willooze onderwerping, welke beveiligt voor te groote zelfzucht, weelde en verlies van onafhankelijkheidszin.

De enkele, niet onmiddellijk te gebruiken penningen, welke onze Oosterling met de onvermijdelijke pandbriefjes in zijn' buidel draagt, kunnen hem buiten zijne dagelijksche uitgaven om, eenig genoeg verschaffen.

Zulk genot kan soms bestaan in het helpen van in moeilijkheden verkeerende vrienden of verwanten. Dergelijke daden verleen en tevens recht op wederhulp, welke gewis eens noodig zal zijn.

De beter betaalde ambachtsman staat anders tegenover den inhoud van zijn beurs. Volgend voorbeeld moge dit duidelijk maken.

Het aanvankelijk door hem bewoonde, armoedige kampong-hutje vervormt zich.

Eerst komt pleister of eene gemetselde laag in de plaats van den leemen vloer en geleidelijk groeit een steenen huis uit dat van bamboe.

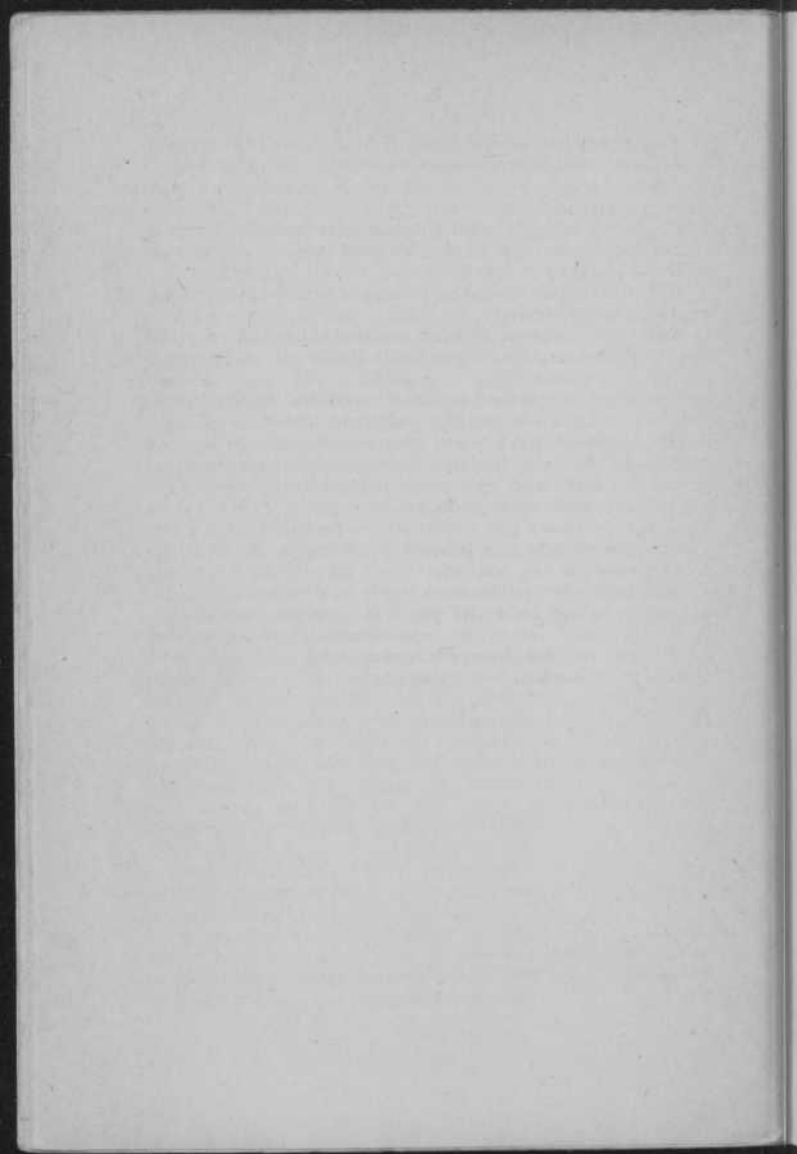
Eenige stuivers meer beteekenen voor den eigenaar daarvan een stukje muur aan zijn gedroomd kasteel.

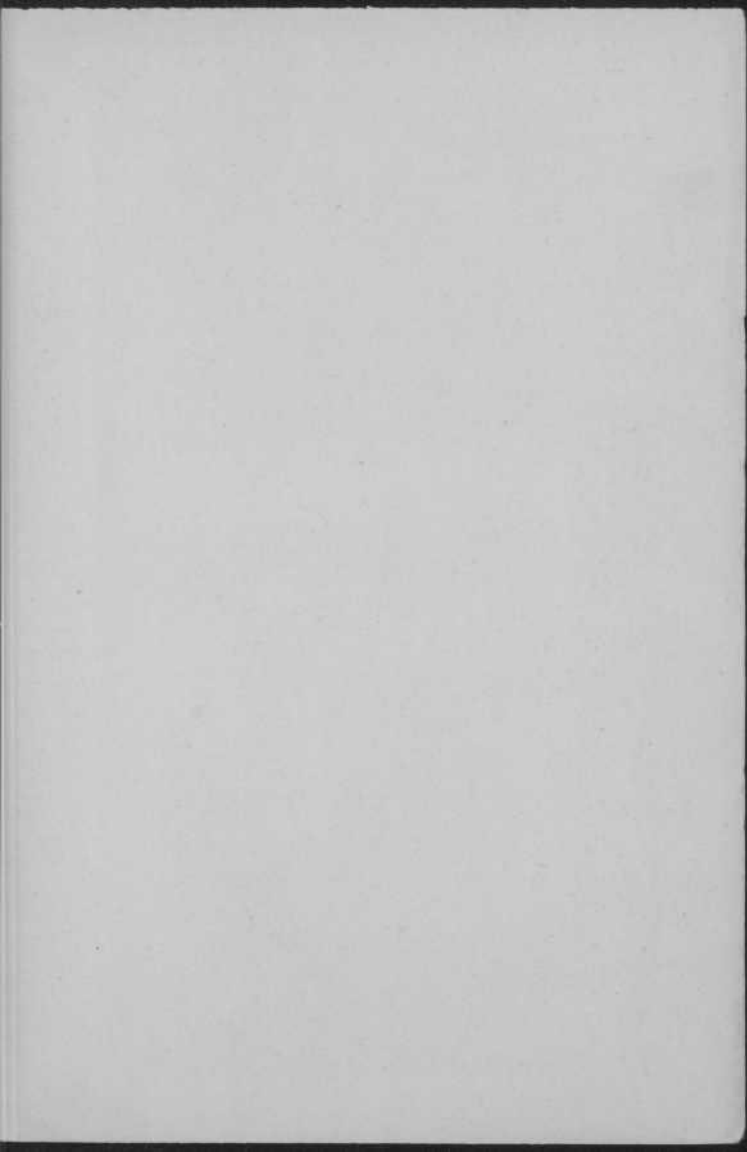
Het geldbezit heeft voor hem waarde gekregen en dit feit, naast het vrij zijn van toekomstzorg, verzwakken het medeleven met de in zijne omgeving geleden, ellende.

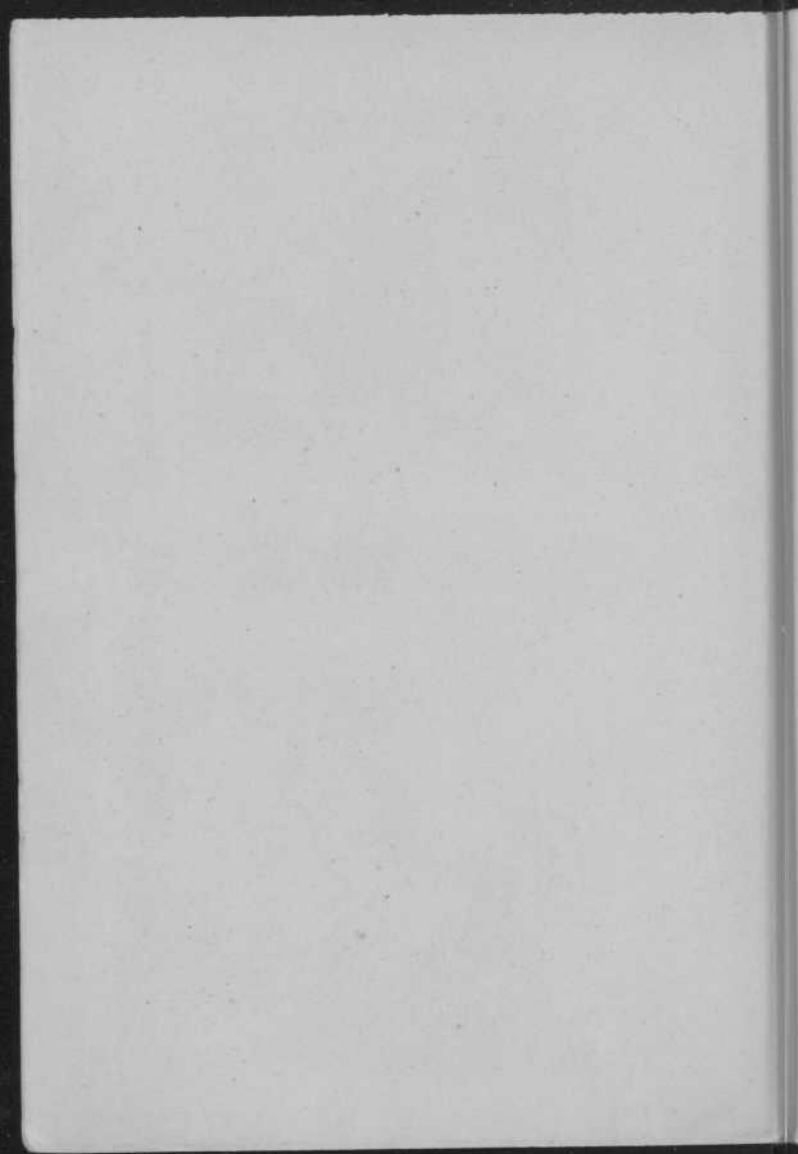
Hij is tot Westerling opgevoed in ijver, eerlijkheid en plichtsgevoel, maar ook weeldelust en baatzucht zijn „Europeesch" ontwikkeld, zijn gemoed is verhard en hij is afhankelijk geworden van hen, wier brood hij eet.

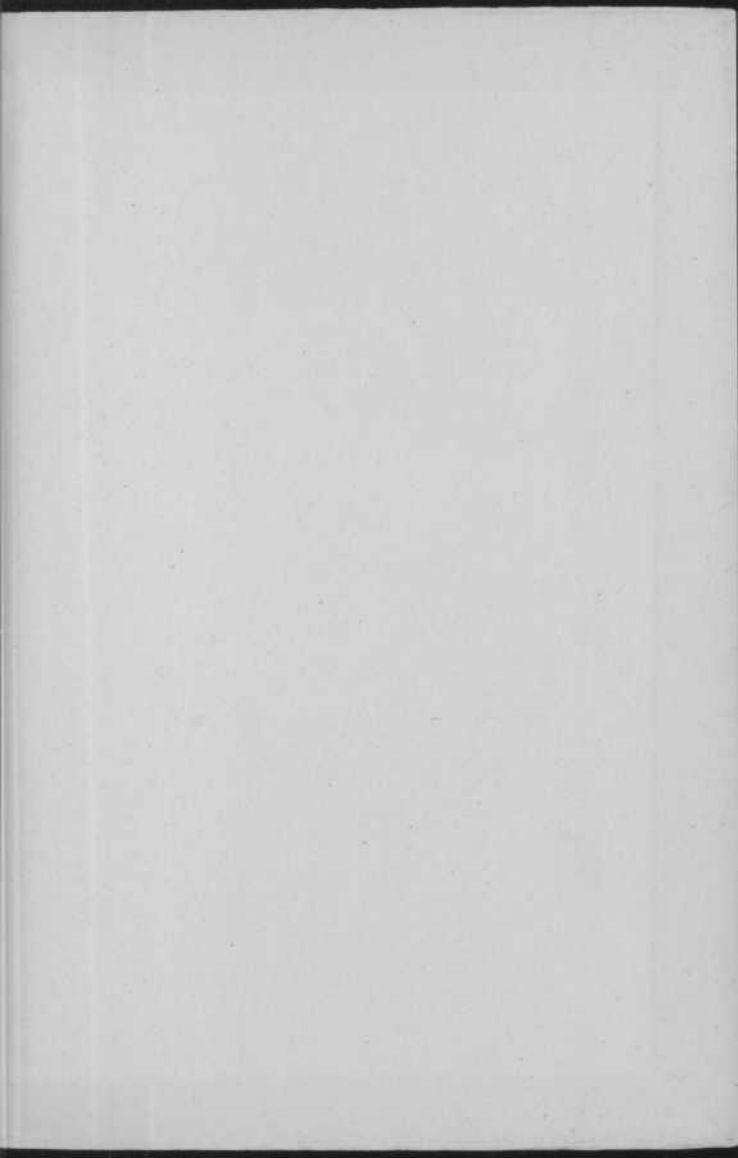
Nooddruft werd welvaart ten koste van vrijheid.

Daar is in ons Indië iets goeds te doen voor den „bouwheer van staat", indien deze niet alleen zich toelegt op het ontwerpen van het komende, maar tevens het onderhoud van oude schoonheid niet verwaarloost.

EEN NIEUWE MULFORD

Zoo juist is verschenen:

Een Nieuwe Boodschap

Vertaling van Mevr. B. NOLTHENIUS-MERTENS

f 1.50 ingenaaid; **f 1.90** gebonden

De schrijver is Amerikaan, een zoon van het jonge, energieke volk der „nieuwe wereld”, dat in zoo menig opzicht een frisscher kijk heeft op de dingen des levens dan de menschen van het oude Europa.

Frisch en klaar als de natuur zelve, die hij zoo lief had (men zie zijn essay over God in de Boomen, in „De Zwijgende Kracht”) zijn Mulford's beschouwingen. Ook deze nieuwe bundel bewijst het. Dit boek is een welkom geschenk voor ieder die in zijn lectuur naar iets van blijvende waarde zoekt.

Vroeger verscheen van denzelfden auteur:

De Zwijgende Kracht

4^e druk

Het Geheim des Levens

2^e druk

Per bundel **f 1.50** ingenaaid; **f 1.90** gebonden

UITGAVEN DER HOLLANDIA-DRUKKERIJ TE BAARN

Bij de HOLLANDIA-DRUKKERIJ TE BAARN is verschenen:

HAVELOCK ELLIS

DE PSYCHOLOGIE DER SEXEN

De Sexen in hare verhouding tot de Maatschappij

Vertaald onder toezicht van en met een inleiding voorzien door Dr. A. W. VAN RENTERGHEM (Zenuwarts te Amsterdam)

Geautoriseerde Uitgave — (omvang pl.m. 600 compres gedrukte bladzijden)

Ingenaaid f 7.50 Gebonden f 8.50

INHOUD: I. Moeder en Kind. — II. Sexueele Opvoeding. — III. Sexueele Opvoeding en Naaktheid. — IV. Het waardeeren van de Geslachtsliefde. — V. De Beteekenis der Kuisheid. — VI. Het Vraagstuk der Sexueele Onthouding. — VII. Prostitutie. — VIII. De Bestrijding der Geslachtsziekten. — IX. Geslachts-Zedeleer. — X. Het Huwelijk. — XI. De Kunst van Liefhebben. — XII. De wetenschap der Voortplanting.

Met zijn standaardwerk over het geslachtsvraagstuk heeft de schrijver zich een wereldreputatie verworven. Het werd vertaald in 't Duitsch, Fransch, Spaansch en Italiaansch. Een uitvoerig prospectus word' op aanvraag gratis toegezonden.